

บทที่ 4

ชุมชนชายแดนไทย-ลาว กับความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

การศึกษาการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว เพื่อศึกษาการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความเสี่ยงนั้น การนำเสนอผลการศึกษาในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอถึงความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมและการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชายแดนไทย-ลาว ในขณะที่ชุมชนชายแดนต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลง ต้องมีการเตรียมความพร้อมและปรับตัวตามนโยบายเพื่อการพัฒนาทั้งในระดับชาติและระดับภูมิภาค ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งในส่วนนี้เป็นการศึกษาผ่านพื้นที่ชุมชนศรีมงคลยอดแก้ว เขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร

การนำเสนอผลการศึกษาในบทนี้ ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 ส่วนคือ ส่วนแรก เป็นบริบทของชุมชน สภาพทั่วไปทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ส่วนที่สอง นำเสนอเกี่ยวกับแผนพัฒนาจังหวัดและนโยบายชายแดนของจังหวัดมุกดาหาร ส่วนที่สามพลวัตการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาในพื้นที่ เพื่อให้เห็นที่มาของการเปลี่ยนแปลง และนำไปสู่ ส่วนที่สี่ คือภาวะความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนชายแดนกำลังเผชิญอยู่ และสุดท้าย ส่วนที่ห้า คือการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. บริบทของชุมชนพื้นที่ศึกษา

1.1 ที่ตั้งและสภาพทางกายภาพ

ชุมชนศรีมงคลยอดแก้ว เป็นหนึ่งในชุมชนที่มีทั้งหมด 34 ชุมชน ในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร ชุมชนศรีมงคลยอดแก้วเป็นชุมชนย่านเศรษฐกิจของจังหวัด เป็นย่านการค้าขาย ที่เรียกว่า “ตลาดอิน โดจีน” มีประชากรหนาแน่นซึ่งส่วนมากเป็นคนพื้นเพเดิมและมีชาวเวียดนามที่มาตั้งรกรากมาเช่า—ซื้อ อาคารเป็นที่ค้าขาย จึงกลายเป็นแหล่งที่ค่อนข้างแออัด และจากอดีตที่เป็นเพียงที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียวและมีประชากรไม่หนาแน่น แต่ต่อมาเมื่อเมืองมุกดาหารได้ยกฐานะเป็นจังหวัดเมื่อปี พ.ศ. 2525 จึงเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ จังหวัดมุกดาหาร เป็นจังหวัดชายแดน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) มีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดนตามธรรมชาติ

จังหวัดมุกดาหาร ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 16-17 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 104-105 องศาตะวันออก มีพื้นที่ทั้งหมด 4,339.83 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,712,394 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 642 กิโลเมตร

จังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดที่ 73 ของประเทศไทย และเป็นจังหวัดที่ 17 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอนาแก อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนมและอำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขาวง อำเภอภูมินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด ทิศตะวันออก ติดต่อกับแขวงสะหวันนะเขต ประเทศ สปป.ลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน และมีพื้นที่ดินแดนติดแม่น้ำโขง จำนวน 3 อำเภอ 9 ตำบล 27 หมู่บ้าน คือ 1) อำเภอเมืองมุกดาหาร ติดต่อกับตาแสงจอมแก้ว ตาแสงโพน สะหวัน ตาแสงสัมปอຍ เมืองคันทะบูลี (เมืองที่ตั้งของแขวงสะหวันนะเขต) เป็นระยะทาง 29 กิโลเมตร 2) อำเภอดอนตาล ติดกับตาแสงสัมปอຍ เมืองคันทะบูลี ตาแสงโพนส้มโองี เมืองไชพูทอง แขวงสะหวันนะเขต เป็นระยะทาง 21 กิโลเมตร 3) อำเภอหว้านใหญ่ ติดกับตาแสงจอมแก้ว ตาแสงท่าสะไน และตาแสงแก่งกะเบา เมืองไชยะบุรี แขวงสะหวันนะเขต เป็นระยะทาง 22 กิโลเมตร รวมระยะทางตามความยาวของแม่น้ำโขง 72 กิโลเมตร

ต่อมาได้มีโครงการก่อสร้างเส้นทางเชื่อมระหว่างประเทศในกลุ่มประเทศอินโดจีน โดยเฉพาะประเทศในอนุภาคลุ่มน้ำโขง (Mekong Sub-region; GMS) เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ความร่วมมือและความช่วยเหลือกันทางด้านเศรษฐกิจ ประเทศสปป.ลาว ได้สร้างทางหลวงหมายเลข 9 เชื่อมระหว่างแขวงสะหวันนะเขต ของประเทศ สปป.ลาว กับเมืองท่าคานังของประเทศเวียดนาม แต่การค้าส่วนใหญ่ยังคงอาศัยประเทศไทยอยู่ จังหวัดมุกดาหาร จึงได้ถูกกำหนดให้เป็นจุดผ่านแดนถาวรกับประเทศ สปป. ลาว มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 ซึ่งทำให้มีนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางเข้ามายังจังหวัดมุกดาหารเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงมีการก่อตั้งของตลาดอินโดจีนขึ้นในพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขงในตัวเมืองมุกดาหาร ซึ่งก็คือพื้นที่ในเขตชุมชนศรีมงคลยอดแก้วนั่นเอง สินค้าที่มีจำหน่ายอยู่ในตลาดอินโดจีนเป็นสินค้าหลากหลายประเภท โดยเป็นสินค้าในแถบประเทศอินโดจีน ทั้งที่เป็นสินค้าพื้นเมืองมุกดาหาร สินค้าพื้นเมืองจากท้องถิ่นอื่น ๆ ในประเทศ และสินค้าจากประเทศใกล้เคียง จึงทำให้ตลาดอินโดจีน จังหวัดมุกดาหาร ได้รับสมญานามว่าเป็น “ตลาดแห่งอีสาน” (ผู้ให้สัมภาษณ์)

ร้านค้าในตลาดอินโดจีน จังหวัดมุกดาหาร มีจำนวนประมาณ 300 ร้าน โดยเป็นร้านที่เทศบาลจัดสร้างขึ้นประมาณ 250 ร้าน และเอกชนสร้างขึ้นประมาณ 50 ร้าน จำนวนนักท่องเที่ยวในระหว่างวันจันทร์ถึงศุกร์มีประมาณ 3000-4000 คนต่อวัน ในด้านมูลค่าทางธุรกิจจำหน่ายสินค้า ใน

วันจันทร์ถึงวันศุกร์มูลค่าธุรกิจเป็น ประมาณ 4 ล้านบาทต่อวัน สำหรับวันเสาร์และวันอาทิตย์จะมีมูลค่าสูงถึง 10 ล้านบาทต่อวัน (ผู้ให้สัมภาษณ์) เห็นได้ว่า ตลาดสินค้ามีความสำคัญทั้งการดึงดูดนักท่องเที่ยวและดึงดูดเงินจากนักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชนและจังหวัดมุกดาหาร ตลาดอินโดจีนจึงเป็นศูนย์กลางทางการค้าชายแดนที่สำคัญ ทำให้มีกิจกรรมการค้าและมีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากที่ผ่านแคว้นเวียงเข้ามาในชุมชน อีกทั้ง เนื่องจากย่านชุมชนธุรกิจ เป็นที่ตั้งของตลาดอินโดจีนชุมชนศรีมงคลยอดแก้วจึงมีอาคารที่อยู่อาศัยและอาคารเพื่อการพาณิชย์หนาแน่น เพราะเป็นแหล่งที่มีงานทำ เป็นเหตุให้มีคนนอกพื้นที่เข้ามาอาศัยเป็นจำนวนมากและเกิดความหนาแน่นของประชากรในปัจจุบัน

1.2 ลักษณะทางสังคม ประเพณี และวัฒนธรรม

1.2.1 กลุ่มชาติพันธุ์

ชุมชนศรีมงคลหย่างแก้ว ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ 2 กลุ่มใหญ่ คือ ไทยลาว ซึ่งเป็นคนพื้นเพดั้งเดิม และกลุ่มไทยใหม่ ซึ่งก็คือกลุ่มคนเชื้อสายเวียดนาม ที่เข้ามาตั้งรกรากใหม่เพื่อทำการค้าในตลาดอินโดจีน

ในขณะที่ จังหวัดมุกดาหารประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่าต่าง ๆ 8 เผ่า แต่ละเผ่าจะอยู่รวมกลุ่มกระจัดกระจายอยู่ตามพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ได้แก่ 1) ชาวผู้ไทย (ภูไท) ส่วนใหญ่จะอยู่ที่อำเภอหนองสูงและอำเภอดงหลวง 2) ชาวไทยย้อ จะอยู่ในอำเภอหว้านใหญ่ 3) ชาวไทยข่า อยู่ที่อำเภอเมืองมุกดาหารและอำเภอดอนตาล 4) ชาวไทยโซ่ (โส้) อยู่ในพื้นที่อำเภอดงหลวง 5) ชาวไทยกะเลิง (ข่าเลิง) เป็นพวกตระกูลเดียวกันกับชาวไทยข่าและชาวไทยโส้ อยู่ในพื้นที่อำเภอหนองสูง 6) ชาวไทยแสกมีกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป 7) ชาวไทยกุลา มีอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหาร และ 8) ชาวไทยลาว ส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหาร นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาวเวียดนามหรือบางครั้งก็เรียก “ชาวไทยใหม่” อาศัยและทำธุรกิจการค้าในพื้นที่ย่านธุรกิจในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร ซึ่งแต่ละกลุ่มล้วนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจ มีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเอง

1.2.2 ศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม

ประชาชนในชุมชนศรีมงคลยอดแก้ว ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดยอดแก้วเป็นวัดประจำชุมชนที่เป็รศูนย์รวมศาสนากิจของคนในชุมชน ในขณะที่ชาวมุกดาหารเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.28) นับถือพระพุทธศาสนาซึ่งสืบต่อกันมาตามบรรพบุรุษ มีวัดในพระพุทธศาสนาอยู่ในจังหวัดทั้งหมด 318 วัด ศาสนาอื่นๆ ได้แก่ คริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก มีผู้นับถืออยู่ร้อยละ 0.72 ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอหว้านใหญ่ ทั้งนี้ คริสตศาสนาได้เข้ามาเผยแพร่

ในราชอาณาจักรไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่แพร่มาถึงภาคอีสานในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. 2424 ศาสนาคริสต์ได้แผ่ขยายไปตามหัวเมืองสองฝั่งโขง และได้มีการจัดตั้งสังฆมณฑลลาวและอีสาน เป็นเขตการปกครองของศาสนาคริสต์ และคนในท้องถิ่นชนบท โดยเฉพาะในชุมชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ยังมีความเชื่อและมีพิธีกรรมเกี่ยวกับวิญญาณและต่าง ๆ เช่น พิธีเหยา เป็นการนับถือผี มีความเชื่อในการเสี่ยงทาย ซึ่งมีอยู่มากมาย อันเป็นบ่อเกิดของความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ

นอกจากนี้ในชุมชนศรีมงคลห้วยแก้ว เป็นที่ตั้งของหอเจ้าแม่สองนางพี่น้อง เป็นสถานที่ที่สร้างขึ้นมาจากมูลเหตุแห่งความเชื่อว่า ดวงวิญญาณของเจ้าแม่สองนางพี่น้องจะช่วยปกป้องคุ้มครองบ้านเมือง ทำให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข และถือได้ว่าเป็นศาลปู่ตาของมุกดาหารที่ชาวชุมชนและชาวมุกดาหารให้ความเคารพนับถือมาตั้งแต่โบราณกาลพร้อมกับการตั้งเมืองมุกดาหาร นอกจากนี้ ประชาชนชาวเมืองคันทะบุลี แขวงสะหวันนะเขต ประเทศ สปป.ลาว ที่อยู่ฝั่งตรงข้ามก็ให้ความเคารพนับถือไม่แพ้ชาวเมืองมุกดาหารเช่นกัน ทั้งนี้ ได้มีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับเมืองคันทะบุลีในอดีตกาล กล่าวคือ หอ เจ้าแม่สองนางพี่น้องเป็นสถานที่สำคัญทางความเชื่อแห่งหนึ่งของชาวเมืองมุกดาหาร ที่มีประวัติว่า เจ้าแม่สองนางมีถิ่นกำเนิดมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงคือฝั่งเมืองคันทะบุลีแขวงสะหวันนะเขตและได้ย้ายมาสถิตอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ตั้งแต่มีการตั้งเมืองมุกดาหารครั้งแรกเรียกได้ว่าเจ้าแม่สองนางเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวเมืองมุกดาหาร

ชาวชุมชนศรีมงคลห้วยแก้ว รวมถึงชาวมุกดาหารมีความเชื่อว่าเจ้าแม่สองนางพี่น้องมีความศักดิ์สิทธิ์และจะบันดาลสิ่งใด ๆ ได้จริง จึงเกิดความเชื่อ หลายคนไปบนหรือ “บ๋า” กับเจ้าแม่สองนางพี่น้องแล้วประสบความสำเร็จก็มีมาก แม้แต่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด และหัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ก็มีความเชื่อเช่นเดียวกับประชาชนโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเดินทางเข้ามารับตำแหน่ง ก็จะมากราบไหว้เพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ทราบว่าได้เข้ามาอยู่ในขอบเขตแห่งอำนาจหรือบารมีหรือเมื่อได้รับคำสั่งให้ไปดำรงตำแหน่งที่อื่นก็จะมากราบไหว้เป็นการอำลาจากไปเพื่อให้เกิดความสุขสวัสดิแก่ตนเองและครอบครัวเมื่อคราวจากไป

ในปีหนึ่ง ๆ ชาวมุกดาหารจะจัดพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าแม่สองนางพี่น้องในเดือน 6 และเดือน 11 คือ ในเดือน 6 ขึ้น 11 ค่ำ เป็นการบวงสรวงใหญ่ มีพิธีรำถวายโดยตัวแทนคอนทั้ง 7 ด้วย ส่วนในเดือน 11 ขึ้น 13 ค่ำเป็นพิธีกรรมเบิกน่านน้ำ คือพิธีแห่เจ้าแม่สองนางพี่น้องทั้งทางบกและทางน้ำก่อนที่จะมีการแข่งเรือออกพรรษา

นอกจากนี้ ยังมีพิธีกรรมเสี่ยงทายสองนางกับการเลี้ยงผี (ของรักษา) เป็นประเพณีที่กระทำสืบเนื่องมานาน ตั้งแต่บรรพบุรุษแม้ปัจจุบันก็ยังคงมีความเชื่อเรื่องนี้อยู่ความหมาย

ของประเพณีนี้เพื่อ หนึ่งทำการเสี่ยงทายโชคชะตาของหมู่บ้าน และชีวิตประชาชน สองเพื่อเป็นโอกาสฉลองวันครบรอบการเลี้ยงผี และสามเพื่อบวงสรวงวิญญูณและตัดสินดวงวิญญูณเหล่านั้นให้ไปเกิด

ประเพณีที่สำคัญของชุมชนและจังหวัดมุกดาหาร มีอีกหลายประเพณี ได้แก่ ประเพณีลงช่วง ประเพณีงานศพ ประเพณีบุญพระเวส รวมถึงจารีตประเพณีที่สำคัญถือปฏิบัติสืบต่อกันมาแบบชาวอีสานทั่วไปยึดในการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า ฮีตสิบสองครองสิบสี่ ซึ่งฮีตสิบสอง หมายถึง แบบแผนความประพฤติที่ดีงาม เป็นประเพณีทำบุญในเดือนสิบสองเดือน ส่วนครองสิบสี่ หมายถึง ตัวยกกฎหมายโบราณที่บอกถึงบทบาทและหน้าที่ของคนในสังคมตั้งแต่ ผู้ปกครอง แลประชาชน ซึ่งมี 14 ข้อ ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข

2. แผนพัฒนาจังหวัดและนโยบายชายแดนของจังหวัดมุกดาหาร

จังหวัดมุกดาหารมีพรมแดนติดกับแขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน มีความยาวถึง 72 กิโลเมตร จากสภาพทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวถือได้ว่าเอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนของประเทศ เนื่องจากเป็นช่องทางในการเชื่อมโยงทางการค้าระหว่างไทยกับกลุ่มประเทศอินโดจีน แต่การมีชายแดนติดกับ สปป.ลาว ที่มีระดับการพัฒนาและความเจริญน้อยกว่า กลับเป็นปัจจัยส่งเสริม ให้เกิดการกระทำผิดกฎหมาย ที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อย และความมั่นคงของประเทศ อาทิ ปัญหาการลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย ปัญหาการนำเข้ายาเสพติด ปัญหาการลักลอบค้าสินค้าผิดกฎหมาย ปัญหาการแพร่ระบาดของโรค และปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ เป็นต้น (คณะอนุกรรมการด้านเศรษฐกิจ, 2550)

จากแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร (พ.ศ.2553-2556) ระบุว่าวิสัยทัศน์ของจังหวัดมุกดาหารคือ “เมืองการค้าและการท่องเที่ยวชายโขง ณ ประตูตะวันออก สู่อินโดจีน” (Trade & Tour Town on Mekong at Eastern Gateway to Indochina and Beyond) ในแผนพัฒนาดังกล่าวนอกจากจะมียุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดในเรื่องต่าง ๆ เช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ๆ ได้แก่ การขจัดความยากจน การพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ การเสริมสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี การเสริมสร้างประชาธิปไตย และกระบวนการประชาสังคม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยังมียุทธศาสตร์เพิ่มในเรื่อง การพัฒนาความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและสังคมกับประเทศเพื่อนบ้าน การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันได้ และ การรักษาความมั่นคงชายแดน โดยมีศักยภาพการพัฒนาจังหวัด ประกอบด้วย 1) มีสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 (สะพานมิตรภาพ 2) 2) มีชนพื้นเมือง 8 เผ่า ควรค่าแก่การศึกษา 3) มีความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่า เป็นอันดับ 2 ของภาคอีสาน (34%) 4) มีแม่น้ำโขงไหลผ่านรวมระยะทางยาวถึง 72 กิโลเมตร 5) มีตลาดอินโดจีน

บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง สินค้าหลากหลายประเภท 6) มีการสถาปนาความร่วมมือเมืองคู่แฝด (มุกดาหาร–สะหวันนะเขต และมุกดาหาร–กวางจิ) 7) เป็น 1 ใน 11 จังหวัดของประเทศ ที่มี วิทยาลัยชุมชน

โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) การขจัดความยากจน 2) การพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ 3) การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันได้ 4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) การพัฒนาความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและสังคมกับประเทศเพื่อนบ้าน 6) การเสริมสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี 7) การเสริมสร้างประชาธิปไตย และกระบวนการประชาสังคม 8) การรักษาความมั่นคงชายแดน โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน คือ เพิ่มศักยภาพการแข่งขันด้านอุตสาหกรรม ปรับโครงสร้างเพื่อเตรียมความพร้อมและสร้างโอกาสให้กับภาคอุตสาหกรรมที่ไม่สามารถแข่งขันได้หรือได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของตลาดและข้อตกลงระหว่างประเทศ เพิ่มประสิทธิภาพและมูลค่าผลผลิตของ SMEs และวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้ด้านการพัฒนาบุคลากร การบริหารจัดการ การพัฒนานวัตกรรมด้านการผลิต และการตลาด พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงธุรกิจทุกระดับ ส่งเสริมอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรม พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้มีคุณภาพ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าการท่องเที่ยวและบริการด้านการท่องเที่ยว พัฒนาระดับมาตรฐานการให้บริการ ปักจักษ์สนับสนุนการท่องเที่ยวและธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยว เพิ่มศักยภาพการแข่งขันด้านการค้า การลงทุน และการบริการพัฒนา ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการประกอบธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce)

ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้ คือคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ มีการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม มีระบบบริหารจัดการน้ำเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำขาดแคลน น้ำท่วม และคุณภาพน้ำ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่น และเอกชน บริหารจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น ป้องกัน ควบคุมมลพิษให้อยู่ในระดับมาตรฐานเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนและการพัฒนาที่ยั่งยืน

ส่วนยุทธศาสตร์ พัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจและสังคมกับประเทศเพื่อนบ้าน มีแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้ มีความสัมพันธ์ที่ดีด้านเศรษฐกิจและสังคมกับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุนระหว่างประเทศ ได้รับประโยชน์จากความร่วมมือกรอบ ACMECS และความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ พัฒนาระบบข้อมูลด้านการข่าว พัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการข่าวแก่บุคลากรหน่วยงานภาครัฐ พัฒนาระบบการตรวจคนเข้าเมือง เพิ่มประสิทธิภาพการแก้ไขปัญหาผู้ลักลอบ

เข้าเมือง สกัดกั้นการเข้ามาใหม่ และปราบปรามขบวนการนำเข้า การพิสูจน์และกำหนดสถานภาพบุคคล การแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายและจัดระเบียบแรงงานต่างด้าวอย่างเป็นระบบ จัดระเบียบพื้นที่ชายแดนให้มีความพร้อมต่อการเผชิญสถานการณ์และปัญหา

จังหวัดมุกดาหารการดำเนินความร่วมมือบนพื้นฐานของการสถาปนา “เมืองคู่แฝด” มุกดาหาร-สะหวันนะเขต และมุกดาหาร-กวางจิ ซึ่งได้ลงนามเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2547 สาระสำคัญคือ 1) จะร่วมมือกันเพื่อส่งเสริมความมั่นคงและการพัฒนาร่วมกัน ในพื้นฐานของความเท่าเทียมกันและประโยชน์ร่วมกัน ภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตนและเท่าที่กฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่มีผลบังคับใช้ในประเทศของกลุ่มภาคี 2) จะร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลและพันธกรณีระหว่างประเทศกลุ่มภาคี 3) จะส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของตนติดต่อกันเพื่อร่วมมือกันตามบันทึกความเข้าใจบนพื้นฐานที่ทั้งสองฝ่ายรับเอา จะสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนของเจ้าหน้าที่ของกลุ่มภาคี 4) ความร่วมมือให้รวมถึงการรักษาความสงบเรียบร้อย การอำนวยความสะดวกทางการค้าและการลงทุน การเกษตรและอุตสาหกรรม การเชื่อมโยงคมนาคมขนส่ง การท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การสาธารณสุข การศึกษา และศิลปวัฒนธรรม

นอกจากนี้ ยังมีการดำเนินความร่วมมือภายใต้กรอบของคณะกรรมการความร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยตามชายแดนไทย-ลาว (จังหวัดมุกดาหาร-แขวงสะหวันนะเขต) ซึ่งกำหนดให้มีการจัดประชุมร่วมกันทุกปี ผลัดกันเป็นเจ้าภาพ โดยครั้งหลังสุดเมื่อวันที่ 6 กันยายน 2550 จังหวัดมุกดาหารเป็นเจ้าภาพ ซึ่งได้มีข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับความร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยตามชายแดน ดังนี้ 1) ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม การโจรกรรมยานพาหนะและวัตถุโบราณที่มีค่า การลักลอบขนสินค้าผิดกฎหมาย การลักลอบค้าสัตว์ การค้าอาวุธสงคราม การลักลอบขุดค้นทรัพยากรธรรมชาติ การหลอกลวงเด็กและสตรีเพื่อค้าประเวณี การค้าแรงงานผิดกฎหมายและอื่นๆ 2) ปราบปรามบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ไม่หวังดีต่อความสัมพันธ์ไทย-ลาว 3) อำนวยความสะดวกและความปลอดภัยให้กับประชาชนของอีกฝ่ายหนึ่ง ที่เข้า-ออกเมืองถูกต้องตามกฎหมาย และให้ปฏิบัติตามระเบียบอย่างเข้มงวดต่อบุคคล และกลุ่มบุคคลที่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย 4) ให้ด่านตรวจคนเข้าเมือง ด่านศุลกากร ที่ทำการปกครองจังหวัดมุกดาหาร และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องของแขวงสะหวันนะเขต จัดประชุมพบปะหารือ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลต่างๆ ตลอดจนกำหนดแนวทางในการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการเข้า-ออก บริเวณชายแดนร่วมกันอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง 5) จัดตั้งสำนักงานประสานงานปราบปรามยาเสพติดชายแดน และลงนามในข้อตกลงว่าด้วยการลาดตระเวนร่วมตามลำน้ำโขง เพื่อร่วมกันสกัดกั้นป้องกันและปราบปรามยาเสพติดตามแนวชายแดน 6) แลกเปลี่ยนบัญชีนักโทษ และผู้ต้องหาที่เป็นพลเมืองของแต่ละฝ่าย พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกให้เจ้าหน้าที่สถานทูต สถานกงสุล และญาติที่นื่องของ

แต่ละฝ่ายเข้าเยี่ยม 7) ตรวจสอบบุคคลสองสัญชาติอย่างเข้มงวด หากพบว่าเป็นบุคคลสองสัญชาติ ให้เจ้าหน้าที่ของจังหวัดและแขวงสะหวันนะเขต แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารโดยทันที เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงและขึ้นทะเบียนประวัติ แล้วพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายของแต่ละประเทศ โดยให้พลเมืองคนหนึ่งถือเพียงสัญชาติเดียว ตามบันทึกความเข้าใจ/ข้อตกลงตามที่ได้จัดทำขึ้น ส่วนใหญ่จะมีการปฏิบัติในเรื่องของการดำเนินการร่วมมือทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และการไปมาหาสู่ระหว่างผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน และการร่วมกิจกรรมงานประเพณีต่าง ๆ ส่วนเรื่องของความมั่นคง ด้านการแก้ไขปัญหาเสพติด ได้รับความร่วมมือน้อย เนื่องจากฝ่ายไทยมักกล่าวหาว่ายาเสพติดนำเข้ามาจาก สปป.ลาว ซึ่งทำให้ สปป.ลาว ไม่พอใจต่อข้อกล่าวหาดังกล่าว

3. พลวัตการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ตั้งแต่ช่วงก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ประชาชนทั้งสองฝั่งได้ข้ามไปมาหาสู่กันเป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การติดต่อสัมพันธ์ในทางสังคมและเศรษฐกิจ การติดต่อซื้อขายหรือการแลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้อุปโภคบริโภคระหว่างประชาชนที่อาศัยอยู่ตามแนวสองฝั่งแม่น้ำโขง โดยเฉพาะตามชุมชน หรือเมืองต่าง ๆ ที่อยู่สองฝั่งแม่น้ำโขง อีกทั้งประชาชนที่อาศัยอยู่ริมสองฝั่งแม่น้ำโขงต่างมีความสัมพันธ์กันทางสายเลือดคั่นที่เครือญาติและไม่มี ความยุ่งยากในเรื่องพรมแดนเพราะดินแดนสองฝั่งแม่น้ำโขงอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศไทยด้วยกัน จึงทำให้ประชาชนเดินทางข้ามไปมาประกอบอาชีพในเมืองต่างๆ ตามริมฝั่งแม่น้ำโขงเป็นจำนวนมาก ภายหลังจากดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศฝรั่งเศส เมื่อปี พ.ศ.2436 ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนสองฝั่งแม่น้ำโขงลดน้อยลงเรื่อย ๆ ตามการดำเนินนโยบายทางการเมืองของแต่ละประเทศ แต่ประชาชนที่อาศัยอยู่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำก็ยังได้พึ่งพาอาศัยไปมาหาสู่กัน มีการดำเนินกิจกรรมตามความเชื่อและความเชื่อประเพณีร่วมกันตลอดมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ.2518 พระราชาอาณาจักรลาวได้เปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขไปสู่แบบสังคมนิยม ทำให้ความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของประชาชนสองฝั่งแม่น้ำโขงลดน้อยลงทั้งในส่วนของภาครัฐบาลและประชาชนในท้องถิ่น เพราะความแตกต่างในด้านลัทธิการเมืองการปกครองแบบใหม่ในประเทศ สปป.ลาว ที่มีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น ไม่ว่าในด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง จึงทำให้ประชาชนข้ามไปมาหาสู่กันลำบากยิ่งขึ้น แต่ก็มีประชาชนเพียงบางส่วนที่คอยหลบหลีกจากการตรวจจับของเจ้าหน้าที่ของทางราชการข้ามไปมาหาญาติพี่น้อง ลักลอบเข้ามาทำงานรับจ้าง หรือลักลอบเข้ามาเพื่อซื้อหาสินค้ามาใช้ในครอบครัว และซื้อขาย

ตามแนวชายแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณชุมชนที่มีคนอาศัยอยู่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำ บริเวณนั้นจะมีประชาชนลักลอบข้ามเขตแดนเป็นจำนวนมาก

ภายหลังจากที่รัฐบาลไทยกับ สปป.ลาว ได้เปิดความสัมพันธ์ทางการค้าอย่างกว้างขวางสำหรับประชาชนทั่วไปในปี พ.ศ.2531 ทำให้การค้าระหว่างพ่อค้าไทยในจังหวัดมุกดาหารกับประชาชนในเมืองคันทะบูลี แขวงสะหวันนะเขต ประเทศ สปป.ลาว มีการติดต่อค้าขายเพิ่มมากขึ้นในจุดนี้ อีกทั้งเมืองคันทะบูลี (เมืองโกสอน พมวิหาน ในปัจจุบัน) เป็นเมืองใหญ่อันดับสองของประเทศ สปป.ลาว รองจากนครเวียงจันทน์ และเป็นจุดที่เปิดเข้าสู่เส้นทางยุทธศาสตร์หมายเลข 9 ซึ่งสร้างเพื่อใช้ลำเลียงสรรพากรจาก เวียดนามเข้าสู่ประเทศ สปป.ลาว ในปัจจุบันเส้นทางสายนี้ใช้ลำเลียงสินค้าจากท่าเรือคานัง ประเทศเวียดนามเข้าสู่ประเทศ สปป.ลาว ดังนั้น แขวงสะหวันนะเขตและจังหวัดมุกดาหารจึงกลายเป็นประตูการค้าที่เปิดไปมาหาสู่กันระหว่างประเทศไทย ประเทศ สปป.ลาว และเวียดนาม ซึ่งจะเห็นได้จากสินค้าเวียดนามที่มีขายภายในเมืองคันทะบูลี แขวงสะหวันนะเขตจะมีขายทั่วไปในเมืองมุกดาหาร เช่น ผ้าจากไซเวียด ราคาเมตรละ 5-10 บาท แจกันดอกไม้คู่ละ 30-50 บาท (ที่เป็นเครื่องปั้นดินเผา) และยังมีสินค้าอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการค้าขายโดยผ่านด่านศุลกากรที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่เนื่องจากที่มีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในพื้นที่ชายแดน ทำให้มีการค้าหนีภาษีตามแนวชายแดนอย่างกว้างขวาง ซึ่งการค้าขายสินค้าหนีภาษีในท้องถิ่นตามแนวชายแดนเป็นปัญหาที่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของชาติ เป็นอย่างยิ่ง และยังทำให้รัฐบาลสูญเสียรายได้ที่ควรจะได้จากการจัดเก็บภาษีขาเข้า-ขาออก จากการสัมภาษณ์ พบว่า การค้าขายของหนีภาษียังทำให้รัฐบาลไม่สามารถควบคุมสินค้าที่ไม่ต้องการให้เข้าราชอาณาจักรได้ เช่น อาวุธปืน ยาเสพติด และสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ โดยเฉพาะบริเวณใดที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองจะมีการลักลอบค้าขายกันอย่างกว้างขวาง เพราะอยู่ห่างไกลจากเจ้าหน้าที่ทางราชการ ซึ่งยากต่อการดูแลปราบปรามจากเจ้าหน้าที่ เนื่องจากพรมแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศ สปป.ลาว ในจังหวัดมุกดาหาร ยาวถึง 72 กิโลเมตร อีกทั้งพ่อค้าที่ค้าตามแนวชายแดนเป็นคนในท้องถิ่นจึงเข้าใจสภาพของพื้นที่จึงรู้จักทางหนีทีไล่เป็นอย่างดี

พลวัตการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว มีความสัมพันธ์กับการค้าขายตามแนวชายแดนไทย-ลาว เพราะนโยบายทางการค้าทำให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพที่มีการพัฒนา ด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และทำให้รูปแบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนชายแดนทั้งสองฝั่งเปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ นโยบายทางการค้าชายแดนยังมีผลต่อการค้ำนอกระบบตามแนวชายแดน ซึ่งการค้าขายนอกระบบตามแนวชายแดนแต่เดิม ส่วนใหญ่มักจะเป็นพ่อค้าในชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะตามหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลจากเมือง และห่างจากการดูแลของเจ้าหน้าที่ทางราชการจะมีการลักลอบค้าขายระหว่างประเทศเป็นจำนวนมาก แต่ในปัจจุบันมีพ่อค้าทุนนอกพื้นที่

เข้าไปการค้านอกระบบมากกว่า ทั้งนี้ การค้านอกระบบจะมีความสัมพันธ์ในเชิงผกผันกับการค้าในระบบ คือ ช่วงใดที่การค้าในระบบมีการคล่องตัว การค้านอกระบบก็จะน้อยลง แต่ช่วงใดที่การค้าในระบบหยุดชะงักหรือขาดความคล่องตัวการค้านอกระบบก็จะเกิดขึ้นมาก

ดังนั้น จึงเห็นพลวัตรการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชายแดนได้ชัดเจนจากจากนโยบายการค้าชายแดน ในช่วงปี พ.ศ.2518 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2554) พอจำแนกออกเป็น 5 ช่วงเวลา คือ

1. ช่วงก่อนปี 2518 ผู้คนในพื้นที่ชายแดนสองฝั่งโขงมีความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติ มีการติดต่อในลักษณะที่เกี่ยวข้องความเป็นญาติ มีความผูกพันไว้วางใจ มีการช่วยเหลือเกื้อกูล การแลกเปลี่ยนเป็นเพื่อการดำรงชีพไม่เน้นกำไร และมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะลำน้ำโขงและป่าไม้

2. ช่วงปี พ.ศ. 2518-2522 เป็นช่วงที่ประเทศ สปป.ลาว เกิดสงครามในประเทศ มีปัญหาทางการเมืองที่ยังขาดความมั่นคง จึงทำให้การผลิตภายในประเทศไม่เพียงพอกับการบริโภค ประกอบกับการส่งสินค้าออกจากประเทศไทยมีปริมาณน้อย เนื่องจากการควบคุมสินค้าหลายประเภท ซึ่งสินค้าส่วนใหญ่ถือว่าเป็นสินค้านำเข้าที่ห้ามนำส่งออกไปยังประเทศสังคมนิยมรวมทั้งประเทศ สปป.ลาว ด้วย จึงทำให้สินค้าที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคประจำวันของประชาชนชาวลาวเกิดการขาดแคลน จึงเป็นช่วงที่มีการลักลอบติดต่อค้าขายนอกระบบตามแนวชายแดนเป็นจำนวนมาก

3. ช่วงปี พ.ศ.2522-2530 เป็นช่วงที่ สปป.ลาว เปลี่ยนแปลงการปกครองและมีการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-ลาวดีขึ้น การส่งสินค้าออกจากประเทศไทยมีมากขึ้น เพราะในช่วงนี้รัฐบาลไทยประกาศลดจำนวนประเภทสินค้านำเข้าที่ห้ามนำส่งในปี 2524 ตามประกาศกระทรวงพาณิชย์ ดังนั้น สินค้าส่วนใหญ่ซึ่งเป็นสินค้าที่มีความจำเป็นต่อการอุปโภคบริโภค จึงนำส่งออกไปยังประเทศ สปป.ลาวได้ ทำให้ประชาชนชาวลาวไม่ขาดแคลนสินค้าในการอุปโภคบริโภคในประเทศ จึงเป็นช่วงที่การค้านอกระบบลดลงมากการดำเนินการค้าส่วนใหญ่จึงอยู่ในระบบ ชุมชนชายแดนไทย-ลาวมีการปรับตัวเป็นชุมชนการค้าเพื่อรองรับนโยบายทางการค้า และก่อตั้งตลาดอินโดจีนขึ้นที่ชุมชนชายแดนริมฝั่งแม่น้ำโขง และกิจกรรมทางการค้ามีความคึกคักเฟื่องฟู

4. ช่วงหลังปี พ.ศ.2530 มาถึงปี พ.ศ.2540 ประเทศไทยได้เปิดด่านศุลกากรและจุดผ่านแดนเพิ่มมากขึ้น ทำให้สามารถส่งสินค้าออกได้หลายประเภท หลายช่องทางมากขึ้น อีกทั้ง ในปี พ.ศ.2531 ประเทศไทยได้ประกาศลดสินค้านำเข้าที่ห้ามนำส่งเหลือ 29 รายการ ประกอบกับการเปลี่ยนนโยบายทางการค้าของรัฐบาลไทยภายใต้การนำของ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ใช้นโยบายเปลี่ยนสนารมบเป็นสนาการค้า ทำให้การค้าในระบบมีความคล่องตัวมากขึ้น ดังนั้น การลักลอบ

สินค้าเข้าและออกนอกระบบมีจำนวนลดน้อยลง และบางจุดก็หมดไป อย่างไรก็ตามในปี 2540 ประเทศไทยประสบกับปัญหาภาวะเศรษฐกิจ จึงทำให้การค้าและธุรกิจในภาพรวมมีปัญหาและซบเซาลงไป รวมถึงตลาดอินโดจีนและชุมชนศรมงคลยอเดอแก้วก็มีความซบเซาไปบ้าง แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากนโยบายความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาค จึงมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงที่ 5

5. หลังปี 2541 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตลาดอินโดจีนและชุมชนมีการค้าอย่างคึกคัก อาจมีช่วงที่เงียบเหงาไปบ้างตามสภาวะเศรษฐกิจของประเทศและของภูมิภาค ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะหลังการเปิดใช้สะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 2 จังหวัดมุกดาหารซึ่งตั้งอยู่ตรงข้ามกับเมืองไกซอน พมวิหาน (เดิมชื่อเมืองคันทะบูลี) แขวงสะหวันนะเขต ประเทศ สปป.ลาว ซึ่งเป็นสะพานทอดผ่านถนนหมายเลข 9 สู่อุบลราชธานีและเวียงจันทน์ได้อย่างสะดวกสบาย ซึ่งนอกจากจะสะดวกในทางขนส่งเพื่อการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าแล้ว คนทั้งสองฝั่งยังได้เดินทางไปมาหาสู่กันได้ง่ายและสะดวกสบายยิ่งขึ้น จึงทำให้นักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น กิจกรรมการท่องเที่ยว การซื้อขายสินค้า จึงมากขึ้นตามไปด้วย

ในปัจจุบันสินค้าที่ถูกลักลอบนำเข้าและส่งออกมีเพียงไม่กี่ประเภท ได้แก่ สินค้าที่ลักลอบนำเข้าจากประเทศ สปป.ลาว เช่น โค กระบือ สุกร สัตว์ป่ามีชีวิต เป็นต้น ส่วนสินค้าที่ถูกลักลอบส่งออกไปจากประเทศไทย ได้แก่ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ และเครื่องจักรกลต่าง ๆ เนื่องจากสินค้านี้เหล่านี้เป็นสินค้าผิดกฎหมาย ดังนั้นจึงต้องลักลอบนำเข้าและส่งออกโดยผิดกฎหมาย ประกอบกับเป็นสินค้าที่มีอัตราภาษีขาเข้าและขาออกสูง จึงมีการลักลอบทำการค้าในรูปแบบของการค่านอกระบบ

พลวัตการเปลี่ยนแปลงจากนโยบายทางการเมือง และการค้า ดังกล่าว ชุมชนศรมงคลยอเดอแก้ว ซึ่งเป็นชุมชนที่มีกิจกรรมทางธุรกิจการค้าอย่างเข้มข้นเพราะที่ตั้งของตลาดอินโดจีน ก็มีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนตามสถานการณ์ทางการเมือง และการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีคนต่างถิ่นซึ่งส่วนมากเป็นคนเชื้อสายเวียงจันทน์ คนท้องถิ่นเรียกว่า “คนไทยใหม่” เข้ามาซื้อที่ดินและบ้านเรือนเพื่อสร้างร้านค้า ทำการค้าในตลาดอินโดจีน จากชุมชนที่อยู่อาศัยที่เป็นบ้านลักษณะใต้ถุนสูง ได้เปลี่ยนเป็นอาคารพาณิชย์ 3-4 ชั้น ราคาที่ดินแพงมากขึ้น คนดั้งเดิมของชุมชนที่ไม่ทำการค้าก็ย้ายออกไปซื้อที่ดินปลูกบ้านใหม่แถบชานเมืองตั้งเป็นชุมชนใหม่ขึ้นมา คนพื้นเพเดิมที่ยังไม่ย้ายบางส่วนก็จะปรับที่หน้าบ้านให้เป็นเพิงเล็ก ๆ หรือก่อสร้างเป็นอาคารบริเวณหน้าบ้านติดริมถนน ให้พ่อค้าแม่ค้าเช่าเปิดร้านค้า แต่ก็มีบางส่วนที่ทำการค้าเองบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยรับสินค้าพื้นเมืองที่มีพ่อค้าส่งนำมาส่งให้ หรือจำหน่ายอาหารพื้นเมือง แน่แน่นอนว่าธุรกิจขนาดใหญ่ส่วนใหญ่เป็นของชาวไทยใหม่ หรือคนจีน อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน คนในพื้นที่ดั้งเดิมของชุมชนก็ยังเป็นคนส่วนน้อยมีไม่ถึงร้อยละ 40 ส่วนมากยังเป็นชาว

ไทยใหม่ (คนเชื้อสายเวียดนาม) และมีคนพื้นที่อื่นที่เข้ามาทำการค้าขายในตอนกลางวัน เมื่อเย็นก็ปิดร้านกลับไปนอนที่บ้าน

“คนพื้นเพดั้งเดิมจริงๆ เห็นน้อยแล้ว เพ็นย้ายไปอยู่แถบนอกเมือง ไปซื้อที่ดินปลูกบ้านใหม่ คนที่อยู่ที่นี่ส่วนหลายเป็นคนไทยใหม่ เพิ่นมาซื้อที่ปลูกตึกมาค้าขาย คนเก่า ๆ ที่ยังอยู่เพ็นกะทำงานราชการบ้าง ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ บ้าง บางคนเพ็นก็ให้เช่าที่หน้าบ้าน หรือสร้างเพ็งน้อยหรือเป็นตึกน้อยให้คนมาเช่าขายของ” คำบอกเล่าของคุณยายวัย 74 ปี

เมื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป จากชุมชนที่ที่เป็นที่อยู่อาศัย ได้กลายเป็นชุมชนการค้า การพัฒนาที่อยู่อาศัยเพื่อให้เหมาะกับการค้า และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจ ที่เพิ่มมากขึ้นเพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจการค้าและการลงทุน ซึ่งส่งผลให้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน จากการดำรงชีวิตที่พึ่งพิงกับธรรมชาติมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติ คนในชุมชนมีความใกล้ชิดสนิทสนม ต่างช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน เปลี่ยนไปเป็นชุมชนแออัดมีกิจกรรมเร่งเร้าอีกกระทึกทั้งวัน มีนักท่องเที่ยวรถยนต์และพาหนะหลากชนิด วิ่งเข้า-ออกชุมชนทั้งวัน ความสัมพันธ์ที่เปรียบเสมือนญาติก็เปลี่ยนไป เพราะเป็นคนเข้ามาอยู่ใหม่ไม่มีความผูกพันกัน ต่างเข้ามาอยู่ในพื้นที่เดียวกัน เพื่อวัตถุประสงค์โอกาสในการประกอบอาชีพเท่านั้น การเอาใจใส่ช่วยเหลือเกื้อกูลเหมือนพี่น้องดังในอดีตก็มีน้อยลง วิถีความเป็นอยู่ผู้คนในชุมชนต้องปรับเปลี่ยนไปเพราะต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

จากการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวข้างต้น ทำให้คนในชุมชนต้องเผชิญกับสถานการณ์แปลกใหม่ แม้คนส่วนใหญ่คิดว่าเป็นเรื่องที่น่ายินดีที่ชุมชนมีความเจริญและทันสมัยขึ้น รวมถึง รับรู้ ยอมรับ และปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ แต่คนในชุมชนก็ยังคงต้องได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนั้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความแออัดยัดเยียดในเมือง ปัญหาอาชญากรรม ความขัดแย้งในสังคม และปัญหาสังคมต่าง ๆ ซึ่งจะ ได้กล่าวในรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

4. ความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนชายแดนไทย-ลาว

แม้ว่าความเจริญทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนจะก่อให้เกิดผลดีต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคม โดยก่อให้เกิดการสร้างงาน โอกาสทางการศึกษาและการประกอบอาชีพ มีความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต มีสิ่งประดิษฐ์นวัตกรรมใหม่ ๆ เครื่องมืออุปกรณ์เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารที่รับรู้ข่าวสารความเคลื่อนไหวทันต่อเหตุการณ์โลกทัศน์เทียมอารยประเทศ เห็นได้จากที่ทุกบ้านมีเสาโทรทัศน์ จานดาวเทียม อีกทั้งเครื่องฉายวีดีทัศน์ที่พ่อค้าแม่ค้าในตลาดเปิดคูเพื่อรับ

ข้อมูลข่าวสารและความบันเทิง คนในชุมชนจึงมีวิถีชีวิตที่มีความบันเทิงรื่นรมย์ตามกระแสการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม และดูเหมือนว่าจะมีทุกอย่างที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางด้านปัจจัย 4 รวมถึงความต้องการที่มีเพิ่มมากขึ้นตามข้อมูลข่าวสารและกระแสวัฒนธรรมที่ได้รับ แต่ในขณะที่เดียวกันการเปลี่ยนแปลงนั้น ก็ยังก่อให้เกิดความเสี่ยงต่ออันตรายที่ไม่เจตนาและไม่ปรารถนาที่จะให้เกิดผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนแฝงอยู่ด้วย เช่น ปัญหาสังคมที่เพิ่มมากขึ้น ปัญหาความเสื่อมถอยของจริยธรรมศีลธรรม ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

4.1 ความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนไทย-ลาว

ความรีบเร่งในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเข้มข้น มีการระดมใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตและทำการตลาดกระจายสินค้าสู่ผู้คนในสังคมอย่างรวดเร็ว มีการกระตุ้นการรับรู้และความต้องการ ซึ่งดูเหมือนว่าสินค้าต่าง ๆ จะสร้างความสุข ความสะดวกสบายแต่แท้จริงแล้วในขณะที่เดียวกันก็ได้กระจายผลเสียให้แก่สังคมด้วย เช่นเดียวกับชุมชนศรีมิ่งคลยอดแก้ว ที่ดูเหมือนว่าจะมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นแหล่งที่สร้างงานสร้างรายได้ เปิดโอกาสในโลกรธุรกิจให้กับผู้คนทั้งในและนอกชุมชนแต่หากยังมีระเค้นทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนเป็นวงกว้างเป็นความเสี่ยงทางสังคมที่คนในชุมชนต้องประสบดังนี้

4.1.1 วิถีการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนไป

เพราะความรีบเร่งและจำเป็นในการ “ทำมาหากิน” ที่พ่อค้าแม่ค้าซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในชุมชนศรีมิ่งคลยอดแก้วต้องรู้ให้เท่าทันความต้องการของ “ลูกค้า” เพื่อแสวงหาสินค้าและบริการมาสนองความต้องการนั้น จึงต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ของชีวิตในการดำเนินธุรกิจของตนเองให้ประสบความสำเร็จ ทำให้ประชาชนชุมชนศรีมิ่งคลยอดแก้วไม่สนใจไม่ตระหนักถึงปัญหาของชุมชน อีกทั้งไม่เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน หรือเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนน้อยมาก. เพราะถือว่าไม่ใช่หน้าที่ของตน หากแต่เป็นหน้าที่ของฝ่ายปกครองหรือภาครัฐที่ส่งผ่านมายัง “คณะกรรมการชุมชน”

“อยู่ในชุมชนก็มีคณะกรรมการชุมชน เพื่อดูแลอยู่ เขาอยากได้หยั่งเห็ดหยั่งก็ไปบอกเพื่อน แต่ว่าเพื่อนสิเห็ดนำหรือ ไม่ก็เรื่องของเพื่อน เป็นหน้าที่ของเพื่อนดูแลชุมชนและคนในชุมชน พัฒนาชุมชนให้มีความเจริญขึ้น เห็ดให้คนในชุมชนให้มีความสุข ความเป็นอยู่ดีขึ้น รักษาสิทธิและผลประโยชน์ให้กับคนชุมชน เพื่อนต้องทำงานประสานกับเทศบาล อยากได้อะไรเห็ดหยั่ง ก็บอกให้เทศบาลมาจัดการให้” พ่อค้าวัย 58 ปี ที่ทำการค้าอยู่ในชุมชนมากกว่า 25 ปี เป็นผู้เล่า และยังคงกล่าวต่อว่า “เขาเห็ดการค้าต้นเข้ามาจะยุ่งยากกับการค้าขาย ยุ่งหมดวัน(ทั้งวัน) ต้องกุมร้าน รับของ

จัดของ ขายของ คุณลูกค้ากว่าจะได้ปิดร้านก็ทุ่มกว่าเกือบสองทุ่ม ได้พักจริงๆก็สี่ทุ่ม คืนอีกทีเตรียมตัวเปิดร้านก็ตี 4 ตี 5 เฮ็ดการค้าสมัยทุกวันนี้มันยากหลาย การแข่งขันก็สูง เหมือนอย่างที่เราเห็นมีร้านขายของเหมือนเราเยอะแยะ ต้องคิงลูกค้าแข่งกันบ่มีเวลาไปยุ่งยากเรื่องนอกบ้าน”

แต่ในขณะที่เดียวกันกรรมการชุมชนกลับมองว่า สาเหตุที่ประชาชนไม่สนใจไม่ตระหนักถึงปัญหาชุมชน รวมถึงการไม่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเป็นเพราะขาดความรู้ความเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง และไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ด้วยเหตุผลของวิถีทางธุรกิจตามกระแสของการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ดาโหมเข้าสู่ชุมชนศรีมงคลยอดแก้ว ทั้งนี้คณะกรรมการชุมชนเห็นว่า ชุมชนศรีมงคลยอดแก้วเองก็มีทุนทางสังคมของชุมชนอยู่ถึงแม้จะมีคนพื้นเพดั้งเดิมอยู่ไม่ถึงร้อยละ 50 ก็ตาม เพราะเป็นชุมชนเก่าแก่ จึงมีความผูกพันฉันท์เครือญาติ มีคนอยู่ 5 ตระกูลใหญ่ที่เป็นเครือญาติกันในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดความรัก ความผูกพัน มีความเอื้ออาทรห่วงใย ความสมัครสมานสามัคคีกันในชุมชนผ่านกิจกรรมทางศาสนาตามจารีตประเพณี โดยมีวัดยอดแก้ว ซึ่งเป็นวัดประจำชุมชนที่เป็นศูนย์รวมกิจกรรมต่างๆของชุมชน แต่ในปัจจุบันชุมชนนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์น้อยมาก อันเนื่องจากผลของการดำรงชีวิตแบบใหม่ที่รีบเร่ง “ต้องทำมาหากิน” หรือ “ต้องทำให้ทันกิน” ประชาชนจึงละเลยที่จะใช้ทุนทางสังคมมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาและดูแลชุมชนร่วมกัน ประชาชนในชุมชนไม่เสียสละแบ่งเวลาที่จะร่วมกิจกรรมของชุมชน จึงก่อให้เกิดการขาดความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของชุมชน แต่จะให้ความสนใจต่อความสำเร็จต่อการทำงาน จำนวนของรายได้ การใช้เวลากับครอบครัวและสังสรรค์กับเพื่อน เห็นได้จากการสนทนาระหว่างคนในชุมชนที่ถามถึงรายได้ คุยเรื่องการค้า โอกาสในการทำธุรกิจมากกว่าที่จะคุยเรื่องกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน อีกทั้งเมื่อมีการเชิญประชุมมักเพื่อขอความคิดเห็นต่อโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน มีผู้เข้าประชุมน้อยมากส่วนมากอ้างว่าไม่มีเวลา แสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนให้ความสนใจน้อยมากต่อการทำงานเพื่อสังคมศาสนาและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

ปรากฏการณ์ที่ยืนยันถึงการเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่เป็นผลของ “ความเจริญ” คือ บุตรหลาน เด็กในวัยเรียน เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมตอนปลายแล้วมักจะไปศึกษาที่สถาบันอุดมศึกษาที่กรุงเทพมหานคร หรือตามหัวเมืองใหญ่ เช่น อุบลราชธานี ขอนแก่น นครพนม เป็นต้น และเมื่อเรียนจบก็มักจะหางานทำในเมืองใหญ่นั้นเลย ส่วนคนรุ่นพ่อแม่ ก็มีวิถีชีวิตจะต้องประกอบอาชีพนอกบ้าน ต้องไปทำงานหรือทำการค้าอยู่ในย่านที่เป็นตลาดทั้งวัน จะกลับบ้านก็ต่อเมื่อเลิกงานหรือปิดร้านแล้ว ซึ่งก็เป็นเวลาเย็นมากแล้ว และตอนเช้าก็ต้องออกจากบ้านแต่เช้า ดังนั้นผู้สูงอายุในชุมชนถูกทอดทิ้งให้อยู่บ้านตามลำพัง อีกทั้งจำนวนผู้สูงอายุในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ปัญหาสุขภาพก็มีมากขึ้น ในชุมชนเองก็ไม่มีกรรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมร่วมกันของผู้สูงอายุ เพราะ

ผู้สูงอายุไม่สามารถเดินทางมาร่วมกิจกรรมกลุ่มได้ และในขณะเดียวกันในชุมชนก็ไม่มีเวทีให้ผู้สูงอายุได้แสดงบทบาทในการช่วยเหลือสังคมตามความรู้ความสามารถที่มีอยู่ บุคลากรไม่ได้ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุเฉกเช่นเมื่อก่อนที่ผู้สูงอายุจะเป็นผู้อบรมสั่งสอน ถ่ายทอดประสบการณ์และแบบแผนจารีตประเพณี ที่ส่งผลถึงรูปแบบการดำรงชีวิตก่อให้เกิดความเอื้ออาทร ห่วงใย และความสมัครสมานสามัคคี ที่เป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวและสังคม

“ผู้เฒ่าก็นอนเฝ้าบ้านอยู่เฉย ๆ บ่ได้เฮ็ดหยัง(ไม่ได้ทำอะไร) ลูกหลานก็ไปเรียนไปทำงานหมด ออกจากบ้านแต่เช้า กว่าจะกลับก็เย็น โนนล่ะ เขาเตรียมกับข้าวไว้ให้กิน เขากลับมาก็ได้กินข้าวแดง(มือเย็น) เดียวนี้ลูกหลานเขาก็ไม่ค่อยได้ปรึกษาอียังดอก เว้า(พูด)อียังไปเขาก็ว่ามันคนละยุคละสมัย เดียวนี้มันบ่คือเก่าแล้ว ลูกหลานเขาก็มีแต่เรียนสูง ๆ ”

เห็นได้ว่า รูปแบบวิถีการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสจากพัฒนาเศรษฐกิจ ที่ก่อให้เกิดความรีบเร่งและต้องให้ “รู้เท่าทัน” ทำให้ความสัมพันธ์ของคนเปลี่ยนไปทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน และเห็นความแตกต่างได้ชัดเจนจากความสัมพันธ์ในโครงสร้างของสังคม ทำให้ปัจเจกตระหนักถึงแต่ความต้องการและรับผิดชอบต่อตนเอง แต่คิดถึงและรับผิดชอบต่อครอบครัวพวกพ้องและสังคมส่วนรวมน้อยลง บทบาทของการถ่ายทอดบทเรียนและประสบการณ์ของสังคมก็เปลี่ยนแปลงไป นำไปสู่ ซึ่งก่อให้เกิดความเสี่ยงในการเปลี่ยนแปลงชุดความสัมพันธ์ในสังคมทั้งหมด (Beck, 1999)

4.1.2 งานบุญที่เปลี่ยนไป

ในอดีตการทำบุญประเพณีความเชื่อ ฮีตสิบสอง ของชุมชนฝั่งไทยกับฝั่งประเทศ สปป.ลาว แทบไม่มีความแตกต่างกัน นั่นคือแต่ละเดือนจะมีบุญประเพณีที่บรรพบุรุษถ่ายทอดพาทำพาปฏิบัติกันมา แต่ปัจจุบันชาวชุมชนศรีมวงคลายอดแก้ว ส่วนใหญ่เลือกให้ความสำคัญกับบุญประเพณีตามฮีตสิบสองเพียงบางเดือน เนื่องจากฮีตสิบสองเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีการผลิตแบบเกษตร แต่ทุกปัจจุบันอาชีพหลักของชาวชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ในวิถีการเกษตรแล้ว วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปและความเจริญทางวัตถุสิ่งของมีมากขึ้น ทำให้พิธีกรรมบางอย่างเหลือผู้ปฏิบัติอยู่ไม่มากนัก เช่น บุญผเสฐ หรือบุญเดือนสี่ คือ บุญฟังเทศน์มหาชาติ หรือเวสสันดรชาคร ซึ่งแต่เดิมถือเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ และเป็นงานบุญที่มีความสำคัญ เพราะถือเป็นบุญใหญ่ประจำปีของหมู่บ้าน ทั้งยังเป็นงานบุญที่มีความหมายในแง่การเปิดโอกาสให้พี่น้องที่อยู่ห่างไกลไม่ได้พบปะกันมานาน ด้วยเส้นทางการคมนาคมที่ยังไม่สะดวกรวดเร็วเช่นในปัจจุบัน เมื่อมีงานบุญจึงเป็นโอกาสที่ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลกันจะได้พบเจอกัน โดยเฉพาะพี่น้องเครือญาติที่อยู่ฝั่งลาว เมื่อใกล้จะถึงวันงานบุญใครที่มีญาติพี่น้องฝั่งลาวจะพาเรือข้ามไปเยี่ยมเยียนและบอกบุญหรือหากมีญาติพี่น้องมาจากฝั่งลาวก็จะฝากบอกต่อ ๆ กันไป เชิญให้ญาติพี่น้องมาทำบุญร่วมกัน

รูปแบบการจัดงานในอดีตจะมีการจัดงานข้ามวันข้ามคืน มีคนบ้านอื่นมาร่วมงานมากมาย และอยู่
 ร่วมงานช่วยงานบุญกันจนแล้วเสร็จ อีกประเพณีหนึ่งที่สำคัญของชุมชนที่ยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องกัน
 มาตั้งแต่โบราณเพื่อฉลองวันขึ้นปีใหม่ ตามสุริยคติไทยซึ่งตรงกับวันที่ 13-14-15 เดือนเมษายน ของ
 ทุกปี ประเพณีสงกรานต์เป็นการแสดงความเคารพบูชาสิ่งที่ตนเคารพแสดงความกตัญญูแก่เวทิตา
 ต่อศาสนสถาน ปุชนียสถาน บุพการีและบุคคลที่ตนเคารพนับถือ ซึ่งเป็นการแสดงความสามัคคีใน
 ชุมชนที่ทุกคนอยู่ร่วมกัน ประเพณีสงกรานต์จึงเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมทางด้านความคิดและ
 ปฏิบัติ เป็นการแสดงความเคารพให้การยกย่องผู้อาวุโส และเชื้อฟิงผู้หลักผู้ใหญ่ บิดา-มารดา

แต่ในปัจจุบันรูปแบบของพิธีกรรมและการทำบุญประเพณีของชุมชนได้
 เปลี่ยนแปลงไป เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจด้วย หลังจากประเทศไทยมีการพัฒนา
 เศรษฐกิจ มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงทรัพยากรทางความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม พัฒนา
 ผ่านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงทำให้รูปแบบของการทำบุญ
 ประเพณีของชุมชนได้เปลี่ยนรูปแบบไปเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วย
 ในช่วงประเพณีสงกรานต์นี้ ชาวชุมชนมี พิธีทำบุญตักบาตร พิธีแห่เครื่องบรรณาการ พิธีแห่
 พระพุทธรูปสองพระพุทธรูปมิ่งมงคลมุกดาหาร มีการเล่นสาดน้ำ การรดน้ำคำหัว เพื่อขอพร
 จากคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนด้วย มีการสร้างหอพระพุทธรูปและรางน้ำไว้เพื่อจัดประกอบพิธี การ
 แสดงศิลปะ วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมวันผู้สูงอายุ กิจกรรมการจัดถนนคนเล่นน้ำ การเล่นเกมส์
 การละเล่นกีฬาพื้นเมือง ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมานานนอกจากพิธีกรรมที่สำคัญดังกล่าวแล้ว
 งานประเพณีสงกรานต์ในปัจจุบัน ยังมีกิจกรรมอื่นอีก เพื่อตอบสนองนโยบายด้านการค้า การ
 ท่องเที่ยว และอื่น ๆ เช่น การแสดงดนตรีของเยาวชน การแสดงของเหล่าศิลปิน ดารา นักร้อง การ
 ออกร้านของส่วนราชการ การจัดมหกรรมอาหารไทย-อิน โดจีน การออกร้านจำหน่ายสินค้า
 พื้นบ้าน สินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ การจัดขบวนแห่นางสงกรานต์ การจัดประกวดและร่วม
 กิจกรรมของเขษขามุกดาหาร การจัดประกวดสาวงามประเภทสอง การจัดประกวดหนุ่มหล่อหน้า
 ใสห่างไกลยาเสพติด และการประกวด Miss Indochina

นอกจากนี้ ยังมีประเพณีเกี่ยวกับการผูกสายสัมพันธ์ของคนในสังคม ซึ่งเป็น
 ประเพณีตามความเชื่อของคนอีสานทั่วไป รวมถึงคนในฝั่งประเทศ สปป.ลาว นั่นคือความสัมพันธ์
 ในลักษณะที่ไม่ได้เกิดจากความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือความสัมพันธ์ทางการแต่งงาน เรียกว่า
 “ญาติเทียม” จากการเป็น “เสี่ยว” หรือเพื่อน ซึ่งเป็นบุคคลในเพศเดียวกันที่มีความพึงพอใจซึ่งกัน
 และกัน มีวัยอยู่ในรุ่นราวคราวกันเดียวกัน โดยให้พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ที่นับถือใช้คำผูกข้อมือสาบาน
 เป็นเพื่อนรักกันความสัมพันธ์ดังกล่าวจะคงอยู่ไปจนวันตาย “สายญาติ” ดังกล่าวมีความหมายกว้าง
 กว่าญาติพี่น้อง ที่เกิดความสัมพันธ์ทางสายเลือด หรือความสัมพันธ์ทางการแต่งงาน และขยาย

ความสัมพันธ์ออกไปนอกครอบครัวและกลุ่มเครือญาติภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าว คำเรียกขานญาติประเภทนี้โดยเฉพาะลูก ๆ จะเรียกเสี้ยวของพ่อว่า “พ่อเสี้ยว” และภรรยาว่า “แม่เสี้ยว” และลูก ๆ จะได้รับความรักใคร่จากอีกครอบครัวซึ่งเป็นเสี้ยวกันอย่างสนิทสนม เยี่ยงเดียวกันเป็นลูกของตน นอกจากนี้ยังไม่นิยมแต่งงานกันในระหว่างลูกของเสี้ยวด้วยกัน เพราะเสมือนเป็นการแต่งงานในระหว่างญาติพี่น้องร่วมสกุลเดียวกัน แต่ในปัจจุบันประเพณีการผูกเสี้ยวไม่มีในชุมชนแล้ว และคำว่า “เสี้ยว” ยังถูกกระแสดังคดหลักคิดเป็นความหมายที่แท้จริง ให้เป็นเพียงคำ ๆ หนึ่งที่มีความหมายในเชิงลูก หล้า หลาน และ ไม่ทันสมัย คนรุ่นใหม่ในชุมชนจึงไม่ให้ความสนใจในประเพณีนี้

ในปัจจุบันประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนสูญหายไปหลายประการ เนื่องจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไป ขาดการปลูกฝังค่านิยม การเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนในชุมชนมีน้อย รวมทั้งเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชุมชนน้อยมาก งานประเพณีประจำปีของชุมชนไม่น่าสนใจ ไม่ดึงดูดเยาวชนรุ่นใหม่เข้าร่วมสืบสานวัฒนธรรม ทำให้ขาดการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง อีกทั้ง เยาวชนในชุมชนให้ความสนใจวัฒนธรรมตะวันตกมากกว่าวัฒนธรรมไทย สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งและผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนตั้งข้อสังเกตไว้ คือ เยาวชนในปัจจุบันในชุมชนห่างเหินจากหลักธรรมคำสอนของศาสนา สาเหตุเกิดจากการที่เด็กและเยาวชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักของศาสนา ไม่สามารถปฏิบัติ ตามหลักการศาสนาได้อย่างถูกต้อง ขาดการปลูกฝังค่านิยม ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนจากครอบครัวและหน่วยงานภาครัฐ

4.1.3 หนี้สินที่เพิ่มมากขึ้นมาพร้อมกับความเจริญ

การพัฒนาประเทศ โดยใช้แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นตัวนำ ได้ส่งผลถึงค่านิยมทางการบริโภคของคนในสังคม ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอุตสาหกรรม ได้ก่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการผลิตสินค้า การซื้อหา และการบริโภคใช้สอย ส่งผลให้คนในชุมชนมีหนี้สินมากขึ้น ถึงแม้ว่าชุมชนศรีมงคลยอดแก้วที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมากในช่วง 25 ปีที่ผ่านมา แต่ประชาชนในชุมชนก็ยังประสบกับปัญหาหนี้สินที่เพิ่มมากขึ้น เมื่อพูดคุยและถามเรื่องหนี้สิน ทุกคนจะบอกเป็นเสียงเดียวกันว่าต่างมีหนี้สิน และกลุ่มใจกับภาระหนี้สินที่เป็นอยู่ สาเหตุของการเป็นหนี้ ส่วนมากเพื่อการดำเนินชีวิตและใช้จ่ายอุปโภคบริโภค เช่น หนี้ซื้อบ้านที่อยู่อาศัย ยานพาหนะ หนี้เพราะค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน ทั้งนี้ค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตสูงขึ้นมาต่างจากเมื่อก่อนที่ยังสามารถพึ่งพิงหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติได้ แต่ปัจจุบันทุกอย่างต้องซื้อหมด อีกทั้งยังมีหนี้สินเพื่อการลงทุนในการทำการค้าหรือการประกอบอาชีพ อีกสาเหตุหนึ่ง อาจเรียกได้ว่า เป็นหนี้เพราะความฟุ้งเฟ้อ ความอยากได้อยากมี เช่น อยากมีทีวี ตู้เย็น

เรื่องอำนาจความสะดวกต่าง ๆ มีความทะเยอทะยาน อยากมีชีวิตที่ดีขึ้น อยากมีหน้ามีตาในสังคม และที่น่าเป็นห่วงกว่านั้นคือ หนีจากการพนัน ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในหัวข้อการพนันชายแดนต่อไป ปัญหาที่ตามมาจากการมีหนี้สิน คือ ที่มีรายได้ในแต่ละเดือนไม่พอใช้หนี้ และไม่มีรายได้อื่นเพื่อมาใช้จ่าย นั่นหมายความว่าในบรรดาผู้เป็นหนี้สินต้องมีการกู้เพื่อมาจ่ายใช้สอย และเป็นหนี้วนเวียนต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ

4.1.4 เยาวชนชายแดน

วัยรุ่นในชุมชนศรีมงคลยอดแก้วก็มีพฤติกรรมอันเป็นผลจากความเจริญและความทันสมัยดังกล่าว ไม่ต่างจากวัยรุ่นในสังคมทุนนิยมอื่น ๆ เยาวชนเริ่มมั่วสุมและซังกูงกันไปในทางที่ผิดได้ง่าย มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร เนื่องจากมีสิ่งยั่วเข้าไม่ว่าจะเป็นการใช้สารเสพติด เหล้า บุหรี่ มีร้านเกมส์ โต๊ะสนุกในชุมชน และมีค่านิยมที่ผิดในการดำเนินชีวิต เช่น นิยมสินค้านำเข้าเพื่อยราคาสูง โทรศัพท์มือถือ อีกรทั้ง ขาดความรู้เรื่องการป้องกันการตั้งครรภ์

อีกรทั้ง อิทธิพลทางด้านวัตถุนิยมและกระแสอิสรทางเพศของตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาทำให้มีผลต่อความเชื่อและค่านิยมเก่า ๆ ของคนไทย จากเดิมค่านิยมตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทยในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ว่าเป็นเรื่องที่ต้องปกปิด เรื่องลับ และคนที่จะมีเพศสัมพันธ์กันได้จะต้องผ่านขั้นตอนที่ผู้ใหญ่วางไว้ คือ การหมั้นหมาย แต่งงาน จัดทะเบียนสมรสตามกฎหมายอย่างถูกต้อง จึงจะมีเพศสัมพันธ์กันได้ แต่ในปัจจุบันค่านิยมนั้นเปลี่ยนแปลงไป อาจเป็นเพราะในสังคมไทยปัจจุบันชายหญิงมีอิสระมากขึ้น ไปไหนมาไหนด้วยกันตามลำพังแม้ยามค่ำคืน มีการถุกเนื้อต้องตัว บางครั้งมีการโอบกอดกัน ทำให้พฤติกรรมทางเพศของคนไทยที่แสดงออกให้เห็นว่าเอาแบบอย่างตะวันตก และบางครั้งการแสดงความรักก็เลยเถิดไปถึงการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงาน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อและค่านิยมในเรื่องเพศของคนในชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนที่เปลี่ยนแปลงไป

นอกจากนี้ การรับเอาความทันสมัยจากกระแสโลกาภิวัตน์ตลอดจน ความเจริญทางวัตถุต่าง ๆ ที่ได้สร้างค่านิยมอันพึงเพื่อ พุ่มเพื่อให้กับเยาวชนแล้ว สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนในชุมชน คือ ความนิยมในการใช้รถจักรยานยนต์ของเยาวชนที่มีอย่างแพร่หลาย อีกรทั้งยังมีพฤติกรรมการขับซิ่งรถจักรยานยนต์ที่ไม่ปลอดภัยที่ก่อให้เกิดการบาดเจ็บรุนแรงจากอุบัติเหตุ จึงไม่ใช่เป็นเพียงการขับซิ่งที่ขาดความรู้และทักษะ แต่เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาสังคมที่ซับซ้อนผูกโยงกันกับปัญหาอาชญากรรมอื่น ๆ อาทิ การมีเพศสัมพันธ์ที่ฉาบฉวยและไม่ปลอดภัย การเสพ ซื่อ และขายยาเสพติด การใช้อาวุธเพื่อการต่อสู้กันระหว่างกลุ่ม และการก่ออาชญากรรมต่าง ๆ เป็นต้น

ทั้งนี้ ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชนศรีมงคลยอดแก้ว เกิดขึ้นเนื่องจากอยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็นทางผ่านของการลำเรียงยาเสพติด ปัจจุบันปัญหาเสพติดได้ระบาดขึ้นอีกครั้งหลังจากการใช้มาตรการ “ฆ่าตัดตอน” ของรัฐบาลชุดก่อน ผู้ให้มองว่ารัฐบาลชุดปัจจุบันขาดการเอาใจจริงเอาใจกับปัญหาเสพติด อย่างไรก็ตาม นอกจากชุมชนศรีมงคลห้วยแก้วแล้วยังมีชุมชนอื่นๆ ในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร ที่มีความเสี่ยงกับปัญหาเสพติดอยู่หลายชุมชน เช่น ชุมชนนาโปน้อย ซึ่งเป็นชุมชนนำเข้ายาเสพติดประเภทยาบ้าจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยการซุกซ่อนมากับสินค้าประเภทอื่น ๆ หรือตามร่างกายเข้ามาในประเทศไทยผ่านทางจุดผ่อนปรนต่าง ๆ จากนั้นก็ส่งต่อให้ชุมชนนาโปกลางเป็นผู้จำหน่าย และมีชุมชนอนุรักษ์บำรุงเป็นผู้ค้าและผู้เสพ โดยชุมชนเสี่ยงที่กล่าวมาทั้งหมดมีพื้นที่ติดชายแดน แต่อย่างไรก็ตามชุมชนเสี่ยงมากกลับไม่ใช่ชุมชนเหล่านี้ แต่เป็นชุมชนแออัดในเขตเมืองใกล้กับสนามกีฬากลางจังหวัดและตลาดเทศบาล ที่ไม่มีพื้นที่ติดฝั่งแม่น้ำโขง นั่นแสดงให้เห็นว่ายาเสพติดไม่เพียงระบาดในพื้นที่ที่ติดชายแดนเท่านั้น แต่ยังระบาดออกมาชุมชนพื้นที่รอบนอกด้วย ทั้งนี้ สะพานมิตรภาพแห่งที่ 2 ที่อำนวยความสะดวกในการข้ามไปมาระหว่างสองประเทศ ไม่ได้มีผลต่อการเพิ่มความเสี่ยงของการแพร่กระจายยาเสพติดในพื้นที่และไม่น่าจะเกิดการนำเข้ายาเสพติดได้โดยง่าย เนื่องจากด่านตรวจคนเข้าเมือง ณ ด่านสะพานมิตรภาพ มีเจ้าหน้าที่จากค่ายสุรศักดิ์มนตรีเข้ามาทำการตรวจค้นเข้มงวดกวัดขันธ์ในเรื่องยาเสพติดอยู่แล้ว แต่จะมีการลักลอบนำเข้ายาเสพติดผ่านทางจุดผ่อนปรนหรือจุดข้ามพากที่ไม่เป็นทางการมากกว่า นอกจากนี้ ยังพบปัญหาสินค้าหนีภาษี เช่น กระเทียม เครื่องใช้ไฟฟ้า และสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์อื่น ๆ

เห็นได้ว่า สภาพปัญหาเยาวชนในพื้นที่ชุมชนศรีมงคลยอดแก้วที่เกิดจากความทันสมัยของกระแสโลกาภิวัตน์ ตลอดจน ความเจริญทางวัตถุต่าง ๆ ที่ได้สร้างค่านิยมอันฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ให้กับเยาวชน รวมถึงอิทธิพลทางด้านวัตถุนิยมและกระแสอิสระทางเพศของตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาทำให้มีผลต่อความเชื่อและค่านิยมเก่า ๆ ของคนไทย ทั้งในเรื่องของพฤติกรรมทางเพศ และความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ระหว่างเยาวชนกับรถจักรยานยนต์ที่เป็นวัตถุแห่งความหลงใหลคลั่งไคล้ เด็กวัยรุ่นในชุมชนแทบทุกบ้านใช้มอเตอร์ไซค์เป็นพาหนะและขับขี่ด้วยลักษณะการขับขี่ที่เป็นอันตราย เช่น ขี่รถด้วยความเร็วสูง ไม่สวมหมวกนิรภัย ขับขี่อย่างไม่ระมัดระวังทั้งที่รถยนต์ยานพาหนะอื่น ๆ ร่วมเส้นทางมากมาย จากการพูดคุยพบว่า เยาวชนในชุมชนประสบอุบัติเหตุจากการขับขี่มอเตอร์ไซค์บ่อยครั้ง มีกรณีเกือบทุกเดือน แม้ในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลอยู่ก็มีวัยรุ่นที่ประสบอุบัติเหตุจากการขับขี่มอเตอร์ไซค์ด้วยความเร็วสูง อีกทั้งเยาวชนในชุมชนมีพฤติกรรมที่มีแนวโน้มจะสร้างปัญหา เช่น ปัญหาการเกเร ไม่เอาใจใส่ต่อการศึกษาเรียนรู้ มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัย

อันควร รวมถึงมีความเสี่ยงต่อการติดยาเสพติดและก่ออาชญากรรมในพื้นที่ ซึ่งเป็นความเสี่ยงทางสังคมที่จะก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนต่อไป

4.1.5 การพนันชายแดน

การพนันเป็นกิจกรรมหนึ่งที่อยู่คู่สังคมไทย ชุมชนศรีมงคลห้วยแก้วที่มีการเล่นพนันเช่นเดียวกับที่อื่น ๆ ในสังคมไทยมา การพนันที่มีแต่ดั้งเดิม เป็นพนันพื้นบ้าน เช่น โกงเงิน ไพ่ ไฮโลว์ ซึ่งเดิมชาวบ้านมีการเล่นพนันมีจุดประสงค์เพื่อความบันเทิง ความสนุกสนาน เป็นเพียงกิจกรรมบันเทิงอย่างหนึ่ง ไม่ได้มองว่ามันเป็นการทำกำไรโดยอาศัยโชคความสุเคราะห์ หรือมองว่าเป็นโอกาสในการเพิ่มรายได้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตตนเอง เพราะรัฐบาลได้กำหนดให้การพนันเป็นอาชญากรรมอย่างหนึ่งที่รัฐจะต้องดำเนินการปราบปราม จึงได้รับอนุญาตชั่วคราวจากตำรวจระยะเวลาไม่เกิน 1 วัน ซึ่งจะเป็นโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น งานวัด มหกรรมสังสรรค์ เทศกาลงานรื่นเริง หรืองานศพ เป็นต้น แต่ก็มีมีการลักลอบเล่นการพนันในชุมชนบ้าง ในปัจจุบันการเล่นพนันแบบดั้งเดิมไม่ว่าจะเป็นปลากัด โกงเงิน ไพ่ หรือไฮโลว์ ไม่ใช่ปัญหาใหญ่ของชุมชนแล้ว แต่การพนันที่สร้างปัญหาให้กับสังคมในภาพกว้างในปัจจุบันคือ การเล่นหวยใต้ดิน ที่มีถึง 4 งวดต่อเดือน ได้แก่ หวยจากสลากกินแบ่งรัฐบาล ทุกวันที่ 1 และ 16 ของเดือน และหวยใต้ดินจากการออกสลากรางวัลของธนาคารเพื่อการเกษตร (ธกส.) และธนาคารออมสิน ที่เรียกสั้น ๆ ว่า หวย ธกส. และ หวยออมสิน ออกรางวัลทุกวันที่ 10 และ 20 ของทุกเดือน ตามลำดับ เนื่องจากชุมชนศรีมงคลห้วยแก้วมีพื้นที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ ประเทศ สปป.ลาว มีการจำหน่ายหวยใต้ดินหลายประเภทจากประเทศเพื่อนบ้าน ไม่ว่าจะเป็น หวยกีฬา หวยป้องกัน และ หวยหุ้น ซึ่งมีให้ลูกค้าแทงวันละหลายรอบ เช่น หวยหุ้น ซึ่งใช้ตัวเลขปริมาณซื้อขายหุ้นจากตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเป็นตัวกำหนดรางวัล มีการออกรางวัลวันละ 2 รอบ ส่วน หวยป้องกัน และ หวยกีฬา ออกรางวัลวันละ 4-6 รอบ ที่ประเทศ สปป.ลาว โดยมีเจ้ามือหวยที่รับแทงพนันที่เป็นทั้งคนไทยและคนลาว และมีลูกค้าที่เป็นคนไทยที่เป็นพ่อค้าแม่ค้าและประชาชนที่อยู่ฝั่งไทยจำนวนมาก ถึงทางกรมจะมีนโยบายปราบปรามหวยใต้ดินอย่างไรก็ไม่สามารถขจัดปัญหาหวยใต้ดินให้หมดไปจากสังคมไทยได้ เพราะเป็นการสมยอมร่วมกันระหว่างเจ้ามือหวยกับผู้ซื้อ นอกจากหวยใต้ดินแล้วยังมีการพนันที่ใช้ผลการแข่งขันฟุตบอลในทวีปยุโรปเป็นการเสี่ยงพนัน เรียกว่า การแทงบอล ซึ่งมีการแทงพนันกันอย่างระมัดระวังหลาย อีกทั้งคนเล่นพนันยังมีโดยไม่จำกัดชนชั้นไม่ว่าจะยากดีมีเงินหรือจะมีความศึกษาหรือไม่ จนแทบจะกล่าวได้ว่าการพนันเป็นหนึ่งในพฤติกรรมถาวรของสังคมไทยไปแล้ว

สถานที่เล่นการพนันที่มากับการพัฒนาชายแดน ที่เป็นความเสี่ยงสำหรับชุมชนชายแดนและสังคมไทยโดยรวม คือ การก่อสร้างบ่อนกาสิโนแห่งแรกของลาว ที่เรียกว่า “สะพานเวกัสและกาสิโน” ตั้งอยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษสะพาน-เซโน แขวงสะหวันนะเขต ของ

ประเทศ สปป. ลาว ห่างจากด่านพรหมแดนสะพานมิตรภาพ จังหวัดมุกดาหาร ประมาณ 5 กิโลเมตร อีกทั้งมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์เชิญชวนลูกค้าอย่างมาก เห็นได้จากป้ายโฆษณาตามสี่แยกและถนนสายสำคัญ ๆ รวมถึงรถรับจ้างทุกประเภทที่จะติดป้ายโฆษณา “สะพานเวกัสและคาสีโน” แห่งนี้ แน่ใจว่าลูกค้าส่วนใหญ่เป็นคนไทย ที่มีนายหน้าเป็นคนไทยชักชวนให้ไปเล่น โดยมีรถตู้คอยอำนวยความสะดวกรับส่งลูกค้าจากฝั่งประเทศไทยจากจังหวัดต่าง ๆ มีการจัดให้บริการรถรับ-ส่งถึงบ้านฟรี อาหารฟรี และจะมีของขวัญมอบให้เพื่อเป็นการคืนทุนแก่ลูกค้าด้วย คนไทยที่เข้าไปเล่นในบ่อนสะพานเวกัสและคาสีโน มีทั้งคนจนและคนรวย มีคนไทยบางคนที่มีเงินไปเล่นพนันในบ่อนคาสีโนตั้งแต่หลักร้อยจนถึงที่ละหลายล้านบาท แม้กระทั่งลูกค้ารายย่อยที่เป็นพ่อค้าแม่ขายทั้งในชุมชนศรีมงคลยอดแก้ว ชุมชนใกล้เคียง ในจังหวัดมุกดาหารเองหรือจังหวัดใกล้เคียง อีกทั้งเกษตรกรที่ขายข้าว ขายมัน ขายยาง ขายอ้อย เมื่อได้เงินก็ข้ามไปเล่นพนันในบ่อนคาสีโน ซึ่งอยู่ใกล้และสะดวกในการเดินทางมาก ซึ่งแน่นอนว่าการเล่นการพนันก็มีได้บ้าง มีเสียบ้าง แต่โดยส่วนใหญ่ ก็มักจะเสียเงินมากกว่า การพนันที่คนไทยนิยมข้ามไปเล่นที่สะพานเวกัสและคาสีโน คือ บาคาร่า เป็นเพราะมีรูปแบบ หรือลักษณะการเล่นที่ละม้ายคล้ายป็อกเต็งของบ้านเรา จึงเล่นง่ายและทำเงินได้ง่ายกว่าเกมส์อื่น ๆ ในคาสีโนทั้งหมด ในขณะที่นักท่องเที่ยวจากประเทศไทยจะนิยมเดินทางเข้ามาเล่นพนันมากที่สุดเป็นอันดับ แต่กลับมีข้อห้ามไม่ให้คนลาวเข้ามาเล่นคาสีโนโดยเด็ดขาด แต่สามารถเข้ามาใช้บริการอย่างอื่นในสะพานเวกัสและคาสีโนได้

การพนันสามารถทำให้คนที่เคยขยันทำมาหากินกลายเป็นคนหมดเนื้อหมดตัว การพนันเป็นบ่อเกิดของอาชญากรรมอีกหลายต่อหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาทางจริยธรรม ปัญหาผู้มีอิทธิพล การแพร่ระบาดของยาเสพติด ปัญหาการลักเล็กขโมยน้อยตามครัวเรือน และการจ้างแรงงานเด็กที่ผิดกฎหมายค้าของเถื่อน ฯลฯ ดังนั้น トラบใดที่คนไทยยังมีพฤติกรรมที่ชอบเสี่ยงเพื่อแสวงหากำไรหรือคิดว่าเป็นการหารายได้ด้วยวิธีง่ายๆ รูปแบบการเล่นการพนันที่เปลี่ยนรูปแบบ ไปตามยุคสมัยที่มีรูปแบบทันสมัยขึ้น ตรงตามความต้องการของลูกค้า ง่ายต่อการเข้าถึง รวมทั้งการปลุกเร้าอย่างรุนแรงของการตลาดผ่านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ การพนันจึงเป็นอีกความเสี่ยงทางสังคมที่จะก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมา

4.1.6 องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หายไป

ภูมิปัญญาเป็นพื้นความรู้ ความสามารถ เป็นความรู้ขั้นพื้นฐาน ที่เกิดจากความเฉลียวฉลาดของผู้คนในกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่งซึ่งได้คิด ประดิษฐ์ หรือสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมภายในสังคมนั้น ซึ่งเป็นความสามารถ ทักษะและเทคนิค อันเกิดจากการคิดค้น สะสม สร้างสรรค์ องค์ความรู้รวมทุกด้าน ที่ผ่านกระบวนการสืบทอด ปรับปรุง พัฒนาและเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี จนสามารถแก้ไข ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคน

ไทยอย่างเหมาะสมกับยุคสมัย ในชุมชนศรีมงคลยอดแก้ว ก็มีภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพหรือรักษาโรคภัยผ่านอาหารและการกินคล้ายกันกับคนไทยอีสานและคนลาวในประเทศ สปป.ลาว ที่อยู่ฝั่งตรงข้าม

อาหารสำหรับกลุ่มที่พึงระวังสุขภาพ เช่น ผู้หญิงมีลูกอ่อน(แม่ลูกอ่อน) จะไม่รับประทานอาหารจำพวกคิบ ๆ หรือคิบ ๆ สุก ๆ เช่น ก้อย ลาบ เพราะจะทำให้มดลูกไม่แห้ง และมดลูกลอย และมดลูกไม่เข้าอยู่ ถ้ามดลูกไม่แห้ง จะทำให้มีลูกถี่ และทำให้ร่างกายไม่แข็งแรง เจ็บป่วยออก ๆ แอด ๆ ได้ หรือหากแม่ลูกอ่อนรับประทานอาหารไม่เลือก ไม่ระมัดระวัง เช่น เป็นอาหาร จำพวกหน่อไม้ อาหารทะเล อาหารที่เผ็ด ๆ เค็ม ๆ มาก ซึ่งเขาถือว่าเป็นอาหารแสลงแล้ว หากลูกยังคิมนมแม่อยู่นั้น ก็จะทำให้หน้านมเสีย และจะมีผลทำให้ลูกเป็นซาง คือ รู้สึกไม่สบาย เช่น มี อาการเหงื่อออก ปวดศีรษะ ตัวร้อน มือเท้าเย็น ตัวผอม เบื่ออาหาร อาเจียน ถ้าอาการหนัก อาจะถึงตายได้ เป็นต้น ซึ่งเป็นภูมิปัญญาเรื่องอาหารที่จะดูแลและรักษาสุขภาพ ภาษาถิ่นเรียกว่า “อาหารจะล่า” หาก “จะล่า” ไม่ได้ คือ อดที่จะกินอาหารจะล่าไม่ได้ก็จะทำให้เกิดผลเสียแก่ตัวเอง คือ จะทำให้ผู้บริโภครายนั้น ๆ ไม่สบาย นับตั้งแต่มีอาการเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ปวดศีรษะ ปวดท้อง อาเจียน หูอื้อ ตาลาย เป็นไข้ ตัวร้อน ชัก จนถึงอาการหนัก เช่น คางแข็ง พุดไม่ได้ หมดสติ และอาจถึงแก่ชีวิตได้

การแพทย์พื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาหนึ่งของชุมชนในการดูแลสุขภาพ โดย การพึ่งพาทรัพยากรในชุมชนอาศัยความร่วมมือระหว่างบุคคลกับชุมชน มีความปลอดภัยและราคาเขาค่าด้วย เพราะวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนผูกพันอยู่กับธรรมชาติที่เป็นป่าและวิถีการเกษตร แม้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเข้าสู่ยุคปัจจุบัน มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์การแพทย์มากขึ้น แต่เนื่องเพราะผลข้างเคียงของยาสมัยใหม่ ทำให้ผู้คนหันกลับไปหาธรรมชาติโดยเฉพาะความรู้ภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพร เพื่อการดูแลสุขภาพ

สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับสมุนไพร พบว่า สมุนไพรต้นตำรับมีขั้นตอนการเก็บ การปรุง แห้งที่เก็บมักอยู่ในป่า ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าก่อนลงมือเก็บต้องแสดงความเคารพต่อพระแม่ธรณี ก่อนเก็บยามีการ “ขอ” ดังคำกล่าวที่ว่า “ทุกอย่างมีของรักษา ต้นไม้ก็มีของรักษา ก่อนเก็บขาก็ต้องขอสักก่อน” ส่วนใหญ่ยังถือเคล็ดห้ามเงาทับต้นไม้ บางครอบครัวถือว่าต้องเก็บวันอังคาร เลือกลงเวลาเก็บเฉพาะช่วงเช้าหรือเย็นเป็นต้น คนในชุมชนศรีมงคลยอดแก้ว ไม่มีผู้ไปเก็บสมุนไพรแล้ว แต่จะรับซื้อจากคนนอกชุมชนที่นำมาขายให้ หมอสมุนไพรที่ยังมีอยู่ในชุมชนก็เหลือเพียงผู้เดียว ไม่มีคนสืบทอด เพราะรายได้ไม่แน่นอนและไม่ถือว่าเป็นรายได้ประจำ แต่ทำไปเพราะใจรักเท่านั้น อีกทั้ง หมอสมุนไพรไม่นิยมสอน ให้ลูกหลานตนเองเรียนเป็นหมอสมุนไพร ทั้งนี้ก็เพราะไม่มีลูกคนใดสนใจ ถือว่าเป็นอาชีพที่อยู่ยาก ลำบาก คิดว่าเป็นอาชีพที่ไม่มั่นคง จึงไม่

เปลี่ยนเป็นคนขายยา (สมุนไพร) ซึ่งผู้ป่วยสามารถฝากคนอื่นมาซื้อยาแทน หรือมีพ่อค้าคนกลางนำยาจากหมอสมุนไพรไปจำหน่ายตามตลาดสดในเมือง เป็นต้น สมุนไพรที่ผู้หญิงยังมีการใช้อยู่จำนวนมาก ได้แก่ ยาแก้ผดผื่น ยาบำรุงเลือด หญิงบางคนเมื่อจะคลอดบุตร สามีจะเตรียมหาสมุนไพรเพื่อแก้ผดผื่น เรียกว่ายาอยู่กรรม ขณะอยู่กรรมหรืออยู่ไฟ มักจะเกิดอาการผดผื่น เพื่อป้องกันไว้จะหาสมุนไพรมารับประทานขณะอยู่ไฟ ระยะเวลาอยู่ไฟ 7-14 วัน จะต้องอยู่ไฟหรืออยู่กรรม โดยการนั่งผิงไฟตลอดเวลา ต้องใช้สมุนไพรทั้งกินทั้งอาบ ปกตินิยมคัมสมุนไพร 2 หม้อ

การจัดหาสมุนไพรแก้ผดผื่น เป็นหน้าที่ของสามีจัดเตรียมตั้งแต่ใกล้คลอด มีเพื่อนบ้านแนะนำให้ไปซื้อยาจากหม้อสมุนไพร เชื่อว่าการใช้สมุนไพรรักษาสุขภาพ ยังมีความจำเป็นมาก แม้ว่าสมุนไพรจะให้ผลช้าแต่โรคจะไม่กลับมาเป็นอีก ส่วนยาแผนปัจจุบันใช้ได้ผลเร็วแต่มักจะกลับมาเป็นโรคอีก ก่อนมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ต่อมามีการสัมปทานตัดไม้ ป่าไม้ได้ลดลง ต่อมาโรงงานน้ำตาลเข้ามาตั้ง ประชาชนได้ใช้ที่ดินปลูกอ้อยป้อนโรงงาน ทำให้ประชาชนจากถิ่นอื่นอพยพเข้ามาอาศัยอยู่บริเวณนี้มาก มีหมู่บ้านตั้งขึ้นใหม่ ๆ หลายหมู่บ้าน พื้นที่ป่าไม้บริเวณนี้ได้ถูกบุกรุกเป็นที่ทำกิน สมุนไพรก็ลดลงไปด้วย

4.2 ความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม

4.2.1 อาหารธรรมชาติที่หายไป

จากเดิมที่ชุมชนศรีมงคลยอดแก้วเคยเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนแถบชานเมือง มุกดาหารที่มีวิถีการดำรงชีวิตผูกพันกับแม่น้ำโขง คุณยายพัน เล่าว่า “ตั้งแต่เกิดมาจำความได้ก็ว่ายน้ำเป็น โสด คือจั่งบ่มีผู้ใดสอน เกิดมาก็เล่นอยู่กับริมน้ำ พ่อแม่ก็หาปลาในน้ำ ปลูกผักปลูกหญ้าอยู่ริมตะฝั่ง แนวหาอยู่หากินจะอยู่นานี้แหละ” แสดงให้เห็นว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่างก็ได้อาศัยแม่น้ำเป็นทั้งที่ทำกินและแหล่งขุดเกลาถ่ายทอดวิถีชีวิตจากรุ่นสู่รุ่น

อาหารตามธรรมชาติที่หาได้จากแหล่งน้ำส่วนมากจะเป็นสัตว์น้ำ แต่ก็มีอาหารหลายชนิดที่เป็น ประเภทพืช ผัก ที่เกิดจากแหล่งน้ำ ซึ่งชาวบ้านถือเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญแหล่งหนึ่ง การหาอาหารจากแหล่งน้ำ ชาวบ้านจะใช้เครื่องมือง่ายๆ ที่ชาวบ้านทำขึ้นเอง อาหารประเภทผัก ก็จะมีผักดาเป็ยก ผักคะฮ่า ผักอั้น ผักกูด ผักพายโหลง บางหมู่บ้านเรียนผักก้าน จอง เทา ผักกระโดนน้ำ ผักเจ็บ ผักขี้ส้ม ผักขี้ขม ผักกระดุกเขียด ซึ่งผักเหล่านี้ส่วนมากจะเกิดขึ้นในลำห้วยเป็นส่วนมาก ประเภทสัตว์น้ำมีจำนวนมาก โดยเฉพาะพวกปลาต่าง ๆ เช่น ปลาดุก ปลาค้อ ปลาดอง ปลาสะแง็ง ปลาลาด ปลาชวกกล้วย ปลาขาบของ ปลาพันคู่ย ปลาขุยลาม ปลานู ปลานิวุด ปลากม แก้ง ปลานกเขา ปลาอีเก้า ปลาแซ่ ปลานาง ปลายอน ปลาสวาย ปลาพะจะ ปลาข้าว ปลาปะ ปลาเส้ม

ปลาผา เขียน เต่า กุ้ง ปูจิ้งเหลียง ปูคาย ประเภทหอยก็มีหลายชนิด เช่น หอยทราย หอยกบก็ หอยสี หอยชม หอยปิ้ง

“แต่ก่อนบ่ได้ซื้อผักซื้อปลากินดอก อยากกินปลาจะลงไปในน้ำของ (แม่น้ำโขง) ผักหญ้าก็ปลูกเอาอยู่ริมตลิ่ง (ตลิ่ง) (ถึง) แม่น้ำปลูกก็ได้กิน ถ้าพี่น้องพื้นปลูกผักอียัง พี่นก็แบ่งกัน สู้กันกิน ผักอยู่ใน โคนในป่า เกิดตามธรรมชาติก็มีหลาย (มาก)”

เป็นคำบอกกล่าวของคุณบุญช่วย ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่เกิด นานกว่า 68 ปี เป็นการยืนยันว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่างต้องพึ่งพิงและอาศัยแม่น้ำในการหาอาหาร เปรียบเสมือนเป็นห้องครัวขนาดใหญ่ของชุมชน และแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพืช สัตว์ และคน ในพื้นที่ต้องพึ่งพิงกัน

แต่ในปัจจุบันพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงจากกระแสการพัฒนา และความทันสมัยของวิทยาการเทคโนโลยี พื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำด้านประเทศไทย จะเป็นพื้นที่ถูกกระแสน้ำเซาะทำให้ริมตลิ่งพังเข้ามาเรื่อย ๆ เฉลี่ยปีละ 1 เมตร หน่วยงานราชการจึงทำการแก้ไขเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของราษฎร โดยการสร้างเขื่อนริมแม่น้ำเพื่อป้องกันน้ำเซาะตลิ่งแม่น้ำ จึงทำให้พื้นที่ริมตลิ่งสูงขึ้น ไม่สามารถทำการเพาะปลูกริมแม่น้ำได้ รวมทั้งเมื่อถึงฤดูแล้งแม่น้ำจะแห้ง มีดินริมฝั่งโผล่ขึ้นมาให้เห็นบ้าง แต่ชาวบ้านก็ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้เพราะริมตลิ่งสูงลงไปด้านล่างลำบาก อีกทั้งวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนในปัจจุบันต่างเป็นวิถีคนเมือง เป็นวิถีทางการค้า เนื่องจากนโยบายการพัฒนาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ได้แก่ การสร้างเขื่อนกั้นริมตลิ่ง การสร้างตลาดอินโดจีน การสร้างด่านศุลกากร ท่าเรือข้ามฟากมุกดาหาร-สะหวันนะเขต และทำให้วิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไป ทำให้การพึ่งพาทรัพยากรน้อยลง อีกทั้งความสมบูรณ์ของทรัพยากรและความหลากหลายในระบบนิเวศก็น้อยลง จะเห็นได้จากพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ที่ม่น้อยลง

“ปลาก็จับบ่อยได้แล้วละ ปลาหลายแนว (ประเภท) ก็บ่เห็นแล้ว อย่างปลาแซ่ ปลาบึก ปลาลาด ปลาสะเว้ง กะบ่เห็นแล้ว ปลาอื่นก็จับได้น้อย จับยาก ผักกะคือกัน ผักตามธรรมชาติบ่มีแล้ว ซื้อแต่ผักตลาดกิน” คำบอกเล่าของ คุณบุญช่วย ชายวัย 68 ปี

แสดงให้เห็นว่าความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและความหลากหลายในระบบนิเวศเป็นหลักประกันความมั่นคงทางอาหารและความมั่นคงในชีวิต แต่ในบางครั้งวิถีการพัฒนาก็ทำให้เกิดความสูญเสียของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านที่สัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น ทำให้คนในพื้นที่ ประสบปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร ความไม่มั่นคงในการดำรงชีวิตเพราะสูญเสียแหล่งอาหารธรรมชาติและรายได้ ทำให้ต้องมีรายจ่ายเพิ่มในการซื้ออาหาร ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมา

4.2.2 ขยะล้นเมือง

เนื่องจากในชุมชนเป็นแหล่งธุรกิจที่ประกอบกิจกรรมทางการค้าจึงทำให้มีเศษวัสดุที่เหลือจากสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทางการค้ามากมาย เช่น ถุงพลาสติก กล่องบรรจุสินค้า รวมถึงเศษอาหาร และขยะจากการบริโภค เช่น แก้วน้ำ ขวดน้ำ กระจังเครื่องคัมน จากนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่เข้ามาเที่ยวและจับจ่ายซื้อของในตลาดอินโดจีน ที่มีมากกว่า 2000 คนต่อวัน และมีมากขึ้นไปถึง 3000-4000 คน ในวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ ซึ่งคาดว่าจะมีปริมาณขยะประมาณ 5 ตันต่อวัน ในขณะที่ประชาชนไม่มีการแยกประเภทขยะในขยะครัวเรือน ร้านอาหาร โรงแรม และหน่วยงานราชการ ประชาชนทิ้งขยะเกลื่อนกลาด และไม่มีส่วนร่วมในการคัดแยก และลดปริมาณขยะ ชุมชนไม่จัดหาที่รองรับสำหรับบ้านเรือนตนเอง ระบบการกำจัดขยะเป็นมี 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบแรกคือ มีพ่อค้าแม่ค้าขายรับซื้อของเก่า เข้ามารับซื้อกล่อง เศษกระดาษ พลาสติก แก้ว กระจัง อะลูมิเนียม และสิ่งของเหลือใช้อื่นที่สามารถนำไปทำกลับมาใช้ใหม่ได้ (Recycle) หรือเป็นสิ่งของเหลือใช้ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ (Reuse) ซึ่งพ่อค้าแม่ค้าขายรับซื้อของเก่าก็จะมีเจ้าประจำที่รับซื้อขายกันทุกวัน และพ่อค้าแม่ค้าในตลาดอินโดจีนเองก็ทำการพับกล่องใส่สินค้า หรือเศษวัสดุต่างที่สามารถขายได้ เก็บไว้รอขายให้พ่อค้าแม่ค้าขายรับซื้อของเก่า รูปแบบที่ 2 คือ มีรถขยะของเทศบาลเมืองมุกดาหารเข้ามาเก็บขยะทุกวัน โดยทุกบ้านจะมีถังขยะตั้งไว้หน้าบ้านรอให้รถเก็บขยะมาเก็บไป อย่างไรก็ตามรถเก็บขยะก็ไม่สามารถเข้ามาบริการได้ทุกวัน ด้วยเทศบาลเองก็ถูกจำกัดด้วยจำนวนรถขยะและบุคลากรที่มีเพียง 9 คัน ไม่เพียงพอต่อการให้บริการที่ต้องบริการทั่วทั้งเขตพื้นที่รับผิดชอบ อีกทั้งจำนวนขยะในเขตเทศบาลก็มีปริมาณมากขึ้น จึงทำให้มีขยะตกค้างในชุมชนและปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจาก ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการขยะและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน นอกจากนี้ แต่ละวันมีขยะที่เหลือทิ้งจากอาคารบ้านเรือนเป็นจำนวนมาก ทั้งขยะสด ขยะแห้ง ขยะที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย หากเจ้าของบ้านมีการทิ้งขยะไม่เป็นที่ตามที่ทางเทศบาลจัดไว้ให้และไม่มีการแยกขยะให้เป็นหมวดหมู่ ตามชนิดของขยะนั้น ก็จะทำให้เกิดความยุ่งยากในการจัดเก็บ อาจทำให้ตกค้าง ตกหล่น ส่งกลิ่นรบกวน และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ของเจ้าหน้าที่กำจัดขยะและประชาชนได้

จากการศึกษาในชุมชน พบว่า ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา ชุมชนศรีมงคลห้วยแก้ว ซึ่งเป็นชุมชนในพื้นที่ชายแดนติดกับแม่น้ำโขงอยู่ตรงข้ามกับเมืองใหญ่ของประเทศเพื่อนบ้านจากเดิมที่เป็นชุมชนเกษตรกรรมเฉกเช่นเดียวกับชุมชนชนบททั่วไป มีวิถีชีวิตการดำรงชีวิตมีผูกติดสัมพันธ์ และพึ่งพิงอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำหรือป่าไม้ริมนี้ แต่หลังจากที่รัฐมีนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยใช้จังหวัดชายแดนเป็นจังหวัดหน้าด่านเพื่อพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจและสังคมกับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค พื้นที่ที่เคยเป็นชุมชนแห่งวิถี

การประมงและการเกษตรกรรมแม่น้ำของชุมชนชายแดนจึงถูกทำให้มีความทันสมัย ผ่านโครงการพัฒนาศักยภาพโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ เพื่อรับรองการค้าการลงทุน และระบบเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวมากขึ้น ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน จากชุมชนที่เรียบง่ายกลายเป็นชุมชนการค้า มีนักท่องเที่ยวเข้ามาจับจ่ายซื้อสินค้าจำนวนมาก รวมทั้งผู้คนจากต่างถิ่นที่เข้ามาหาโอกาสในการประกอบอาชีพ ทำการค้าขาย ผู้คนในชุมชนต่างต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่รอดได้ในสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป ผู้ที่ไม่ชอบทำการค้าขายไม่ยอมปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ก็ขายที่ดินขายบ้านของตนเองแล้วย้ายออกไปอยู่ในพื้นที่ชานเมืองที่ไกลออกไป ที่มีความสงบมากกว่า ใกล้เคียงสภาพความเป็นอยู่เดิมที่เคยเป็น ส่วนคนที่ยังอยู่ก็รับมือกับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สิ่งที่ค้นพบจากการเปลี่ยนแปลงของชุมชนดังที่กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปได้ดังนี้

ความเจริญทางเศรษฐกิจ ทำให้ชีวิตผู้คนเร่งรีบ ต้องรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ของตนเอง แสวงหาความสำเร็จที่เป็นตัวเงินจากกำไรจากการค้า มากกว่าที่จะคิดถึงผู้อื่นและส่วนรวม ทำให้ความสามัคคีความร่วมมือร่วมใจในการทำงานเพื่อส่วนรวมของคนในชุมชนน้อยลง อีกทั้งระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก็เปลี่ยนไป เด็ก ๆ หรือเยาวชนแทนที่จะได้รับการขัดเกลาจากครอบครัวจากปู่ย่าตายาย แต่กลับถูกส่งให้ไปเรียนที่ต่างจังหวัดที่มี “ความเจริญทางการศึกษา” มากกว่า ผู้สูงอายุในครอบครัวถูกปล่อยทิ้งไว้ตามลำพัง แทนที่จะได้ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตให้กับคนรุ่นหลัง แต่กลับพบว่า ประสบการณ์ชีวิตของคนรุ่นก่อน แทบจะไม่มีประโยชน์อีกแล้วสำหรับคนในยุคปัจจุบัน

งานบุญและประเพณีของชุมชนเปลี่ยนไปตามลักษณะการค้าเนินชีวิตที่เร่งรีบ ไม่มีเวลาพิถีพิถันกับธรรมเนียมที่คนส่วนใหญ่คิดว่าไม่มีประโยชน์ งานบุญที่เป็นความเชื่อมความสัมพันธ์กับประชาชนในประเทศเพื่อนบ้าน จากเดิมที่เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่เป็นเครือญาติ เป็นพี่เป็นน้อง ก็เปลี่ยนไป มีการสานสัมพันธ์ผ่านงานบุญน้อยลง และหากมีการติดต่อไปมาหาสู่ มักจะเป็นลักษณะเพื่อประโยชน์ทางการค้า หรือความร่วมมือเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งไม่เป็นไปตามกลไกตามธรรมชาติอย่างที่เคยเป็นมา

นอกจากนี้ แม้ว่าชุมชนจะเจริญขึ้นมีความทันสมัยขึ้น แต่คนในชุมชนกลับประสบกับปัญหาภาระหนี้สิน จากกาอุปโภค บริโภค และการดำรงชีวิตมากขึ้น อีกทั้งเยาวชนในชุมชนมีพฤติกรรมที่ส่งเค้าจะเป็นปัญหาไม่ว่าจะเป็นเรื่องการขาดความรับผิดชอบต่อการเรียน มีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม และอุบัติเหตุจากการขับขี่มอเตอร์ไซด์ และปัญหาสำคัญอีกประการคือ พฤติกรรมการเล่นการพนัน จากเดิมที่เล่นเพื่อความผ่อนคลาย สนุกสนาน และความ

บันเทิง แต่ปัจจุบันกลับถูกมองว่าเป็นโอกาสในการสร้างกำไรเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคน อีกทั้งในพื้นที่ชายแดนอยู่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีกฎหมายการควบคุมการเล่นพนันที่แตกต่างจากประเทศไทย จากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านและความสะดวกในการข้ามไปมาระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้มีคนไทยจำนวนมากทั้งคนในพื้นที่และต่างพื้นที่เข้าไปเล่นพนันในบ่อนคาสิโนของประเทศเพื่อนบ้าน

เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำให้องค์ความรู้ และภูมิปัญญาที่เป็นมรดกของชุมชนถูกลดทอนความสำคัญ และบางอย่างก็สูญหายไปเพราะขาดการถ่ายทอดและปฏิบัติตามได้แก่ ภูมิปัญญาในเรื่องของอาหารเพื่อรักษาสุขภาพ รวมถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาในเรื่องสมุนไพรเพื่อการรักษาสุขภาพและรักษาโรค นอกจากนี้ สมุนไพรรวมถึงอาหารประเภทพืชและสัตว์น้ำ ที่เคยหาได้จากแหล่งทรัพยากรในชุมชนก็หายไป หรือลดน้อยลง ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร และต้องจ่ายเงินเพิ่มมากขึ้นเพื่อซื้ออาหารในการดำรงชีวิต และที่เป็นปัญหาที่นับวันจะเป็นปัญหาใหญ่โตมีผลกระทบต่อชุมชนมากขึ้น คือปัญหาขยะล้นเมืองจากกิจกรรมทางการค้า การให้บริการและการท่องเที่ยว ที่ชุมชนต้องจัดการกับขยะที่มีปริมาณมากขึ้นซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนในอนาคต

5. การจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ชุมชนมีการดำเนินการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อการเตรียมความพร้อมในการป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นหรือแก้ไขปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นแล้ว ผ่านกลไกต่าง ๆ ในสองรูปแบบดังนี้

5.1 รูปแบบที่ไม่เป็นทางการ

โดยผ่านจารีต ประเพณี องค์กรความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้การปฏิบัติตามประเพณีขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความต้องการ และค่านิยมของผู้ปฏิบัติ ประเพณีจึงเป็นกฎเกณฑ์ แบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ใช้ร่วมกันในสมาชิกของสังคมนั้น จึงถือเป็นเครื่องหมายบอกความเป็นพวกเป็นหมู่เดียวกันของผู้ที่ยึดถือประเพณีเดียวกัน เมื่อมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา ทำให้เกิดความผูกพันซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในสังคมจึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวกลุ่มคนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคง (อุทัย หิรัญโต, 2523) นอกจากนี้ ประเพณียังมีความสำคัญในด้านอื่น เช่น ด้านศาสนา ทำให้ผู้ปฏิบัติได้แสดงกตเวทิตูมต่อผู้มีพระคุณ ทั้งที่เสียชีวิตไปแล้วและยังมีชีวิตอยู่ ประเพณีบางอย่างทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสงบใจ มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ เป็นผลให้เกิดการปฏิบัติที่ดีตามมาด้วย บางประเพณียังทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติทำดี สนับสนุนคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ทำดีได้ดี ทำ

ชั่วได้ชั่ว หรือบางประเพณีทำให้ ผู้ปฏิบัติมีจิตใจเอื้อเฟื้อ มีเมตตาต่อมนุษย์ ส่วนความสำคัญทางวัฒนธรรม มีส่วนควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติในครรลอง มีความสงบสุขเกิดขึ้นในสังคม การจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของจารีตประเพณี ดำเนินการในกระบวนการเพื่อเตรียมความพร้อมและป้องกันความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่อาจจะเกิดขึ้นในชุมชน โดยผ่านกลไกที่สำคัญในชุมชน ได้แก่

5.1.1 ครอบครัวและเครือญาติ โดยการอบรมสั่งสอน การบอกกล่าวตักเตือนและดูแลอย่างใกล้ชิด เพราะเชื่อว่าครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่เล็กที่สุด มีความสำคัญที่สุด การอบรมสั่งสอนทางครอบครัวจะเป็นแนวทางทางและการควบคุมพฤติกรรมของคนในครอบครัวโดยเฉพาะเยาวชน ชุมชนเองก็ให้ความสำคัญกับบทบาทของครอบครัว เห็นได้จากการประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายเสมอ ให้ผู้ปกครองดูแลบุตรหลานอย่างใกล้ชิดสนับสนุนให้เด็ก ๆ ในครอบครัวรักการเรียน มีพฤติกรรมที่เหมาะสม และภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีไทย ให้แต่ละครอบครัวปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่บุตรหลานและคนในครอบครัว เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาเสพติด การมั่วสุม และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอื่น ๆ

5.1.2 ประเพณี ความเชื่อทางศาสนา

พิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ของคนในชุมชน คือ การบวงสรวงห่อเจ้าแม่สามพี่น้อง ซึ่งมีการจัดงานบวงสรวงทุกปี มีบุคคลที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทั้งหมด มีทุกเพศทุกวัย ทุกระดับการศึกษา และอาชีพ ซึ่งมีความเชื่อในเจ้าแม่สามพี่น้องจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญ ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ของประชาชนในชุมชนและผู้ที่ทำให้ความเคารพนับถือว่าจะต้องเป็นคนดี “มีศีลธรรม” จะต้องเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบเจ้าแม่จึงจะคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข ความเชื่อดังกล่าว จึงเปรียบเสมือนเครื่องควบคุมความประพฤติและศีลธรรมของในชุมชนและเป็นเครื่องชี้ทางในการดำรงชีวิต

นอกจากนี้ในชุมชนยังมีพิธีกรรมทางศาสนา ได้แก่ การทำบุญวันพระ การทำบุญวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งชาวชุมชนจะให้ความสำคัญ เข้าวัดร่วมมือกันบำเพ็ญบุญทางศาสนาเป็นอย่างดี ส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุที่เป็นกำลังหลักสำคัญในการดำเนินทางบุญ แต่งานบุญก็เป็นสื่อในการสร้างความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชนที่ทำให้เกิดความสามัคคีปรองดอง เพราะถึงแม้ว่าคนในชุมชนส่วนมากจะทำการค้า ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมของส่วนรวมมากนัก แต่ส่วนมากก็นับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อเรื่อง บาป บุญ เมื่อมีการแผ่ปัจจัย ทางความร่วมมือในการทำบุญ ทางชุมชนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โคนเฉพาะการให้ปัจจัย (เงิน) ในการทำบุญ และในงานบุญประเพณีไม่ว่าจะเป็นสงกรานต์ หรืองานเข้าพรรษา ออกพรรษา มีการแสดงธรรมเทศนา

มีการแสดงและการละเล่นพื้นบ้าน เช่น หมอลำ หมอลำพญา ซึ่งเป็นกลไกในการถ่ายทอดความรู้ การอบรมสั่งสอน และควบคุมพฤติกรรมและศีลธรรมของคนในสังคม

5.2 รูปแบบที่เป็นทางการ

การจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในรูปแบบที่เป็นทางการ ชุมชนสามารถดำเนินการผ่านโครงสร้างของของชุมชน ประกอบด้วย องค์กรต่างๆ ในชุมชน กฎระเบียบหรือข้อตกลงของคนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนผ่านโครงสร้างของรัฐ โดยการใช้กฎหมาย หรือผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.2.1 โครงสร้างของชุมชน

ชุมชนเองก็ได้ตระหนักถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น จึงได้มีการดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อควบคุม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยผ่านโครงสร้างของชุมชน ซึ่งก็คือ คณะกรรมการชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งจากเทศบาลนครมุกดาหาร ในความเป็นจริงแล้ว คณะกรรมการชุมชนต้องมาจากการเลือกตั้งของคนในชุมชน แต่มีบางช่วงจังหวะที่ไม่พร้อมในการจัดการเลือกตั้ง เช่น คณะกรรมการชุดเก่าหมดวาระแล้วต้องมีการเลือกตั้งใหม่ แต่การเลือกตั้งใหม่อยู่ในระยะเวลาที่ใกล้กับการเลือกตั้งระดับชาติ หรือคณะกรรมการชุมชนชุดเก่าหมดวาระในขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารของเทศบาล การดำเนินงานของชุมชนจะหยุดชะงักไม่ได้ จำเป็นต้องมี คณะกรรมการชุมชนในการบริหารจัดการและดูแลชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทางเทศบาลก็จะอนุโลมแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชนมาดูแลชุมชนก่อน ดังนั้น การดำเนิน โครงการต่าง ๆ เพื่อควบคุม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยผ่านโครงสร้างของชุมชน ประกอบด้วย คณะกรรมการชุมชน องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน กฎระเบียบ/ข้อตกลงของคนในชุมชน ได้แก่

ปัญหาเอกลักษณ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนสูญหาย จึงมีแผนงาน/โครงการ เพื่อแก้ไขปัญหาคือ โครงการรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุในชุมชน โครงการ “กินข้าวข้างหนอง เล่าฮีต เล่าคอง เมืองมุกดาหาร” โครงการ “บุญพะเวส” โครงการนุ่งผ้าไทย และโครงการส่งเสริมกิจกรรม ด้านประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่น

เกี่ยวกับเยาวชนในชุมชนห่างเหินจากหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนา ชุมชนจึงมีแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคือ โครงการ “ค่ายพุทธธรรม” โครงการอบรมแกนนำเยาวชน โครงการ “อบรมแกนนำพุทธธรรม” โครงการ “นุ่งขาวเข้าวัด” โครงการอบรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชน โครงการเรียนรู้พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และ โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ส่วนปัญหาเยาวชนเริ่มมั่วสุมและชักจูงกันไปในทางที่ผิดได้ง่าย ชุมชนมีแผนงาน/โครงการเพื่อ แก้ไขปัญหาคือ โครงการ “ค่ายพุทธธรรม” โครงการอบรมแกนนำเยาวชน โครงการ “อบรมแกน

นำพุทธธรรม” โครงการ “นุ่งขาวเข้าวัด” และโครงการ “ประกวดแอโรบิก/แข่งฟุตบอล/เดินเซอร์วิง/อาหารเพื่อสุขภาพ” เพื่อชักนำหรือสร้างความตระหนักให้เยาวชนมาสนใจในเรื่องศีลธรรม และกีฬา อีกทั้ง ปัญหาเยาวชนมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร จึงมีแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคือ โครงการอบรมแกนนำเยาวชน โครงการเยาวชนรู้เท่าทันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โครงการ “ภูมิคุ้มกันภัย สายใยครอบครัว” และโครงการวิ่งสามวัย ใส่ใจสมาชิกครอบครัว

ส่วนปัญหาผู้สูงอายุในชุมชนถูกทอดทิ้งให้อยู่กับบ้านตามลำพังและไม่มีกรรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมร่วมกันของผู้สูงอายุ ชุมชนมีแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคือ โครงการตั้งกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โครงการ “สานสายใจ สร้างสายใยชุมชน” และโครงการพัฒนาอาชีพกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน

ปัญหาประชาชนในชุมชนไม่สนใจ/ไม่ตระหนักถึงปัญหาของเยาวชน/ไม่เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนน้อย ชุมชนมีแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคือ โครงการประชาคมชุมชน โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดทำแผนชุมชน และโครงการเทศบาลเคลื่อนที่ อีกทั้ง ชุมชนนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์น้อย จึงมีแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคือ โครงการประชาคมชุมชน โครงการอบรมแกนนำชุมชน โครงการพัฒนาศักยภาพชุมชน โครงการ “ชุมชนพอเพียง” และโครงการ “วิถีชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง” นอกจากนี้ การที่ชุมชนมีช่องว่างทางสังคม ประสบปัญหาการทอดทิ้งเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้ที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้ได้กลายเป็นภาระของคนในชุมชน จึงมีแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคือ โครงการจัดตั้งกองทุนชุมชน โครงการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน โครงการ “สานสายใจ สร้างสายใยชุมชน” โครงการส่งเสริมอาชีพในชุมชน

ส่วนการประสบปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน ชุมชนมีแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคือ โครงการอบรมแกนนำเยาวชน โครงการเยาวชนรู้ทันยาเสพติด โครงการ “ภูมิคุ้มกันภัย สายใยครอบครัว” โครงการวิ่งสามวัย ใส่ใจสมาชิกครอบครัว โครงการตำรวจบ้าน โครงการสารวัตรยาเสพติด และโครงการชุมชนเข้มแข็ง

ประชาชนไม่มั่นใจในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จึงมีแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคือ โครงการตำรวจบ้าน โครงการสารวัตรยาเสพติด โครงการชุมชนเข้มแข็ง

ส่วนปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนมีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย ชุมชนมีแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคือ โครงการอบรมและจัดตั้งกลุ่มอาชีพ โครงการส่งเสริมปลูกผักสวนครัวรั้วปลอดสาร โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชน และโครงการ “วิถีเศรษฐกิจ ชีวิตพอเพียง” ในเรื่องของปัญหาภาวะหนี้สินของประชาชนทั้งในระบบและนอก

ระบบ ชุมชนจึงมีแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคือ โครงการอบรมและจัดตั้งกลุ่มอาชีพ โครงการส่งเสริมการปลูกผักสวนครัวรั้วปลอดสาร โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชน โครงการ “วิถีเศรษฐกิจ ชีวิตพอเพียง” และโครงการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน

นอกจากนี้ ผลผลิตชุมชนที่ผลิตขึ้นมาแล้วไม่สามารถจำหน่ายตามท้องตลาดได้ ชุมชนได้มีแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคือ โครงการ “ตลาดนัดผลิตภัณฑ์ชุมชน” โครงการจัดตั้งศูนย์จำหน่ายสินค้าชุมชน และโครงการอบรมพัฒนาบรรจุภัณฑ์สินค้าชุมชน รวมถึงการรวมกลุ่มอาชีพในชุมชนไม่ได้รับการพัฒนาต่อเนื่อง จึงได้มีแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคือ โครงการจัดตั้งศูนย์จำหน่ายสินค้าชุมชน โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชน และโครงการประชาคมชุมชน ส่วนปัญหาการขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานของกลุ่มผลิตสมุนไพรแปรรูป ได้มีแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคือ โครงการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในชุมชน โครงการอบรมพัฒนาแปรรูปสมุนไพรให้ได้ อย. และโครงการอบรมพัฒนาบรรจุภัณฑ์ อีกทั้งมีแผนงาน/โครงการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน โครงการตลาดนัดผลิตภัณฑ์ชุมชน และโครงการจัดตั้งศูนย์จำหน่ายสินค้าชุมชน และแผนงาน/โครงการตลาดนัดผลิตภัณฑ์ชุมชน โครงการจัดตั้งศูนย์จำหน่ายสินค้าชุมชน โครงการอบรมพัฒนาบรรจุภัณฑ์สินค้าชุมชน และโครงการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในชุมชนหรือกระถางพืชผักสวนครัวในบ้าน เพื่อให้แม่บ้านในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทำการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรแต่ยังประสบปัญหาด้านการตลาดและมีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ต่ำ

ส่วนปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ มีขยะตกค้างในชุมชนและปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น ชุมชนมีแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคือ โครงการธนาคารขยะ โครงการส่งเสริมการคัดแยกขยะครัวเรือน และโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม อีกทั้งเทศบาลเมืองมุกดาหารเอง ก็มีโครงการในการเสริมความรู้เรื่องการกำจัดและคัดแยกขยะอันตราย ที่มีผลต่อสุขภาพในครัวเรือน แก่ อสม. และผู้นำชุมชน หวังสร้างความตระหนักและมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะที่เกิดจากอาคารบ้านเรือนอย่างถูกต้องและปลอดภัย และเป็นการให้ความรู้แก่ประชาชน ตามโครงการ ส่งเสริม สนับสนุน การกำจัดขยะที่มีอันตรายต่อสุขภาพในครัวเรือน เน้นเรื่องการลด และการคัดแยกขยะมูลฝอย ขยะอันตราย และการกำจัดอย่างถูกวิธี โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) และกรรมการชุมชน

นอกจากนี้ ยังมีแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ปัญหาด้านการเมืองการปกครอง การบริหารชุมชนและการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ได้แก่ โครงการอบรมพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน โครงการประชาคมชุมชน โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการบริหารจัดการชุมชน โครงการประชาคมชุมชน โครงการเทศบาลเคลื่อนที่ โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ของประชาชนในด้านบริหารจัดการชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม มีความรู้และไม่เข้าใจ บทบาทของตนเองและคณะกรรมการชุมชน อีกทั้งเพื่อให้ประชาชนบางที่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ในการประชุมได้มีโอกาสและมีส่วนร่วม ในการกล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อทำให้ปัญหาที่เผชิญ ได้รับการแก้ไข

5.2.2 โครงสร้างของรัฐ

มีการควบคุม ป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นการบริหารจัดการป้องกันและควบคุมกิจกรรม หรือกระบวนการต่าง ๆ เพื่อพิจารณาว่าจะมีสิ่งใด เหตุการณ์ใดที่อาจเป็นปัญหา อุปสรรค ทำให้ไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย และจะส่งผลกระทบต่อ สร้างความเสียหาย หรือก่อให้เกิดความล้มเหลว หรือลดโอกาสที่จะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งต้องมีการจัดการความเสี่ยงต้องการการจัดการทั้งระบบ ทุกภาคส่วน และต้องมีการจัดการแบบบูรณาการ ส่วนหนึ่งการจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนก็มีการดำเนินการโดยผ่าน โครงสร้างของชุมชน กฎหมาย/การบังคับใช้กฎหมาย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พระราชบัญญัติแรงงาน พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร เป็นต้น

สรุปได้ว่า การจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนสามารถ ดำเนินการใน 2 รูปแบบที่สำคัญ คือ 1) รูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยดำเนินการผ่าน จารีต ประเพณี องค์กรความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผ่านกลไก ทางความเชื่อ จารีต ประเพณีและวัฒนธรรม และ กลไกของครอบครัว 2) รูปแบบที่เป็นทางการ โดยดำเนินการผ่านโครงสร้างของชุมชน โดยผ่าน กลไกขององค์กรต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงกฎระเบียบข้อตกลงของคนในชุมชน และดำเนินการผ่าน โครงสร้างของรัฐ โดยผ่านกลไกกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย กฎ/ระเบียบของหน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้อง

